

Svoboda

**POŠTNINA
PLAČANA
V GOTOVINI**

LETO V ● ŠTEV. 2

1. FEBRUAR 1933

Naročnina za člane »Svobode« letno . . .	Din 12.—
» » druge letno »	36.—
» » » polletno »	18.—
» » » četrletno »	10.—
Naročnina za Ameriko letno	Dolar 1.—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana,
 Palača Delavske zbornice, Miklošičeva cesta št. 22.
 Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

V S E B I N A

Dr. Henrik Tuma, Gospodarska in umstvena kriza

K. N., Prostožidarstvo

A. Potočnik, Ženska v političnem odločanju

E. Johanssen, Lekarna pri Križu

Käthe Kollwitz, Mati prosi! (slika)

Razvoj življenja na zemlji

B. Traven, Zaklad Sierre Madre

Knjige in knjižnice / Naš pokret / Delavski sport /

Kronika / Zapiski / Listnica uredništva in uprave

Dr. Henrik Tuma, Gospodarska in umstvena kriza

Kriza je grška beseda, precej širokega pomena, med drugim pomeni toliko kot odločitev. Zgodovinske krize so vojne in revolucije. Ko nastanejo v državi v medsebojnih stikih taki odnošaji, da ena zavira razvoj drugi, pride do odločitve z orožjem. Ali pa so razmere med državo samo in državljani take, da prva zavira razvoj in blagobit drugih, da pride do nasilnega obračuna z revolucijo. Najčešče govorimo o krizi v navadnem življenju ob boleznih, posebno pri akutnih, ko gre za življenje in smrt, trenotek, ko se pričakuje prelom na bolje ali slabše.

V gospodarskem življenju imamo različne krize: finančne, industrialne, agrarne itd. Pri vseh gre za razmerje gospodarske moči ali države ali posameznih gospodarskih panog in organizacij. Kriza je lahko krajevno omejena ali državna, ali splošna, ki se razteza po vseh kulturnih državah ali vsaj po tistih, ki so v svetovnem gospodarstvu odločilne, — tedaj govorimo o svetovni krizi. So tudi obče krize, ki zadenejo vse ljudi in družbe brez izjeme. Ako se ozremo na današnjo krizo, potem brez truda ugotovimo, da je današnja gospodarska kriza obča, splošna, svetovna kriza. Ako bi to krizo hoteli znanstveno utemeljiti, morali bi predvsem imeti obširno gradivo glede posameznih gospodarstev držav, finančne, trgovske, industrijske, agrarne bilance in statistiko delavstva. Iz točnih nepotvorjenih podatkov vsaj velikih kulturnih držav bi se že iz aritmetičnega razmerja dalo sklepati, da gre za občo, splošno svetovno gospodarsko krizo. Sicer pa je današnja kriza tako akutna, da čuti vsak razumen človek na svojem telesu, da se nesorazmerje prebogastva v rokah nekaternikov in beraštvo delovnega, deloma tudi kmečkega in meščanskega sloja takorekoč otipa z roko.

Ko smo ugotovili, da imamo občo, splošno, svetovno gospodarsko krizo pred očmi, nastopi vprašanje, kakor pri boleznih, po vzrokih in zdravljenju. Zdravnik, ki ima pred seboj akutno krizo, mora poznati pojave bolezni, neposredne in daljnje vzroke, pa tudi konstitucijo bolnika. Pri konkretni bolezni vé tudi za zdravila. Šele, ko preide na drugo vprašanje bolnikove konstitucije, bi moral poznati zgodovino njegovega življenja, celo, njegov značaj. Tu šele nastane težava, ker zdravnik ne more točno dobiti odgovora, posebno ne, koliko moči ima bolnik, da prestane krizo, kake so notranje življenjske sile, ki se upró razdirajočim strupom v telesu. Vse to še bolj velja za gospodarsko bolezen in krizo. Statistika nam kaže sicer z neko gotovostjo finančno, trgovsko, industrijalno krizo in simptome bolezni ter za posamezne stroke izkušen ekonom in finančnik tudi ve sredstva, da se odpomore. Silno težavno stališče pa ima ekonom pri vprašanjih o zadnjih vzrokih krize, o bistvu sistema gospodarstva. Ima sicer odgovor aritmetično, ali gre za občo, splošno, svetovno krizo, ali pa je ista omejena le na posamezne kraje in razrede, ne ve pa, kje tiči kal bolezni, težko mu je tudi pregledati zgodovinski raz-

voj hiranja. Ni dovolj, da je večak v neki stroki, mora imeti pogled v razvoj svetovnega gospodarstva sploh. Res je danes splošna izobrazba tolikanj razvita, da količakaj razborit delavec vé, da velja danes po vseh kulturnih državah kapitalistični sistem in da industrialci, agrarci in delavci predstavljajo tri razrede. Na vseh treh razredih brez posebnega dokazovanja vidi, da je razmerje med njimi postalo neznosno, tako, da se je vsa gospodarska moč preložila v roke nekoliko ljudi, da so vse gospodarske organizacije izgubile svoj pravi pomen ter so vse večje svetovne banke v rokah nekaterikov, proti katerim je tudi državna sila brez vsake moči; vidi, da industrija producira toliko, da se produkti kopičijo v zalogah in izgubljajo vrednost, dočim je cena agrarnih produktov padla tako, da producenti nekaterih dežel uničujejo preobilje blaga, dočim je kmečki in industrialni delavec brezposeln. Okoli 300,000.000 ljudi strada ob nadprodukciji žita, sadja in vina. Fabrike in prometni zavodi ustavljajo obrate, ogromni nabrani kapitali pa so brez haska v rokah zasebnih milijarderjev.

Globlji vzrok današnje svetovne krize je torej zverženje kapitala v rokah maloštevilnih ljudi poleg industrijske in agrarne nadprodukcije in obubožanja delavskega ljudstva.

Ogromne nabrane milijarde kreditnih kapitalov pred vojno, t. j. kapitalov v delnicah in obveznicah so izgubile svojo vrednost, ker radi vojne ni bilo mogoče producirati blaga, na katero se je dajalo že v naprej kredita ali pa je že izdelano blago bilo uničeno vsled vojne. Po drugi strani so uničenje dobrin po vojni, zadolženje držav in pomanjkanje denarja izrabili veliki kapitalisti s pomočjo države tako, da so spravili svoja bogastva v inozemstvo, dočim je doma denar prišel ob vso veljavo, da so srednji stanovi, ki so živeli od naloženih prihrankov, osiromašili. Pripominjam že tu, da so bili ti srednji stanovi in poleg njih intelektualci nositelji kulture. Vse to velja posebno za Nemčijo, kjer so veliki podjetniki svoje kapitale pravočasno prenesli v Švico, Ameriko, Anglijo ali Francijo, kakor jim je kazalo in kakor je rasla vrednost kapitala vsled različnih valut ter so ob tem bogateli, dočim je denar doma izgubil vso vrednost do zadnjega pfeniga ter so srednji stanovi prišli ob vse. Velika vojna in nakopičenje kapitala v rokah par ljudi je torej proletariziralo srednje meščanstvo vseh kulturnih držav. Države same so pa postale docela odvisne od malega števila velekapitalistov, dočim so se dohodki vsled obubožanja delovnega ljudstva in srednjih stanov znižali tako, da so državne uprave same prišle v tak položaj, da niso mogle vzdrževati uradništva naprej v prejšnjem standardu in je postal tudi do tedaj razmerno visok položaj državnih uslužbencev negotov.

Že pred vojno je tekmovanje držav v industriji in trgovini produkcijo stopnjevalo do previška. Saj je morala Nemčija uvesti stroje take obsežnosti, da so se izplačali le ob ogromnem izvozu produktov v inozemstvo. S tem je nastopil dumping, t. j. izvažalo se je blago po najnižji ceni, dočim se je doma prodajalo blago toliko višje, da se je produkcija izplačala. Velika vojna je že itak visoko tehniko dvignila do skrajnosti. Tako stroj in zemlja dajeta navidezno več, nego rabi človek za svoje potrebe. Producira se toliko, da vsled nadprodukcije po načelu konkurence cena pada, da se kapitalistu več ne obnese produciranje. Seveda, ako se primerja število proletarcev, ki stradajo, hodijo nagi in so brez strehe, s produkcijo, se da brez družega ugotoviti, da bi se s pravilno razdelitvijo

produktov še komaj zadoščalo potrebam človeštva. Vsa kultura človeka obstoji v bistvu v tem, da človek s svojim umom in delom potom tehnike dobi oblast nad naravo, da služi njemu. Tehnika naj človeka osvobodi od ročnega dela, dajati mu ima vse potrebščine v obilju ter mu puščati toliko prostega časa, da lahko skrbi za razvoj telesa in duše potom higiene, sporta, znanja in umetnosti. Moderna tehnika pa je že tako močno razvita, da nudi človeku vse za kulturne potrebe in se tehnika sama že pretvarja v umetnost. Tu se pokaže zadnji vzrok svetovne krize, da leži v dosedaj veljavnem gospodarskem sistemu samem, t. j. v kapitalizmu, ki v svoji nadprodukciji in podkonsumpciji ne odgovarja več človeškim ciljem, paradoksnost rečeno: kapitalističen sistem producira toliko, da milijone ljudi strada in umira od lakote, izgublja zadnje sledove kulture. Kapitalizem torej ne ustvarja dobrin in vrednot za človeka, ampak le menjalne vrednote, ki se kopičijo v zlatu v rokah posameznikov. Cilj kapitalizma je profit posameznikov, ne dobrobit človeka. Kapitalizem pa tudi ne more delati profita, ako ne vzdržuje delavca — konsumenta tako, da mu odjemlje po narekovani ceni industrijske in agrarne produkte. Gospodarski sistem kapitalizma je torej nevzdržljiv, nastala je kriza, vprašanje življenja in smrti dosedanjega gospodarskega sistema. Kapitalizem in tehnika sta postala sovražnika človeštva. Gotovo pa vsakdo z nekoliko zdravim razumom sodi: ako naj vodi delo in tehnika do človeškega blagostanja in do visoke kulture, potem je za gospodarski sistem mero-dajno, ali in kako služi potrebam človeštva. To pa je mogoče le, ako delavec-producent sam obrača pridobitke dela in tehnike. Producent mora postati konsument in obratno. Moramo torej ne le vzdrževati sedanjost produkcijo, marveč jo po zmožnostih še večati, a dobiti obenem pot, da produkti pridejo v roke konsumenta. To bo mogoče le, ako postane konsument-delavec sam gospodar proizvodnih sredstev in produktov. Ta za vsakega količnik mislečega človeka lahek in naraven sklep, pa ne najde razumevanja ravno pri onih ljudeh, ki vodijo občestvo, t. j. pri intelektualcih, ki so se učili in postali to, kar so po starem gospodarskem kapitalističnem sistemu. Čital sem mnogo knjig pred vojno in krizo ter po vojni, ko je kriza že nastopila. Čital sem mnenja visoko čislanih veščakov, ekonomov in filozofov kulturnih držav, pa le malo ali nič nisem mogel dobiti jasnih in odločnih odgovorov, ali je mogoče še vzdržati kapitalistični sistem ali pa ne, in še manj, kaj edino je mogoče postaviti na njegovo mesto. Tu se pokaže resničnost Marxove trditve, da gospodarsko življenje ustvarja tudi duhovno nadstavbo. S kapitalizmom je vzrasla tudi vsa še sedaj prevladujoča duhovna ideologija. Intelektualci s kapitalisti vred zavirajo prehod gospodarskega sistema iz kapitalizma v kolektivizem. Tako pa je tudi docela naravno, da novo pot gospodarstva in kulture išče delavec-producent-konsument. Zgodovinsko kolo se vrti z neodoljivo silo v svojo pot. Drug primer vidimo v Italiji z Mussolinijem, ki skuša najti srednjo pot proti kapitalizmu in kolektivizmu, v principu kooperativizmu, t. j. namišljeno mogoče sporazumno sodelovanje konsumenta in producenta. Meščanstvo, vzgojeno v šoli kapitalizma, skuša tudi v drugih državah po tem receptu uvesti korporativni sistem brez premisleka, da si stojita kapitalizem in kolektivizem v nepremagljivem nasprotju, da je vsak kompromis nemogoč, kvečjemu, da korporativizem nekoliko podaljša krizo in vzgojno vpliva na vse sloje, da se pripravijo za razumevanje kolektivizma.

Ne morem si kaj, da bi pri tem ne obnovil prorokovanja velikega ekonomskega misleca Karla Marxa, ki je že pred 80imi leti pripovedoval:

»Kapitalisti se predstavljajo v vedno manjšem številu ter so se polastili vsega napredka tehnike in bogastva. Proletariat pa predstavlja vedno večja masa nemaničev, ki se od ure do ure pogrezajo v bedo. Bolj, ko se niža število kapitalističnih magnatov, bolj narašča masa bede, stiske, hlapčevstva, izprijenosti in izkoriščanja. Moderni delavec namesto, da bi se z napredkom industrije dvigal, pada vedno nižje pod pogoje lastnega razreda. Delavec postaja berač in beraštvo raste hitreje nego prebivalstvo in bogastvo. Jasno se kaže, da je meščanstvo nesposobno, da še nadalje ostane vladajoči razred človeške družbe ter da vsiljuje življenjske pogoje svojega razreda vsej družbi kot zakon. Nesposobno je za vlado, ker je nesposobno lastnemu sužnju zavarovati eksistenco celó v suženjstvu ter je prisiljeno samo, da ga pusti pogrezati se v položaj, kjer ga mora rediti, namesto, da bi suženj njega redil. Družba ne more več živeti pod meščanstvom, t. j., njegovo življenje se ne more več spraviti v sklad s človeško družbo. Beda pa ustvarja upor, proletarijat se dviga proti vladajočemu razredu, mehanizem kapitalističnega produkcijskega sloja sam je izučil proletarijat in organiziral. Ura kapitalistične lastnine je odbila. Družba stopi v posest produktivnih moči. S tem je rešeno protislovje, ki tiči v kapitalističnem sistemu. S to posestjo postane nov gospodarski red mogoč, ker je kapitalistično gospodarstvo samo izpolnilo vse predpogoje, t. j. kooperativno obliko delavskega procesa na vedno večjem stopnjevanju, z zavestno tehnično uporabo znanosti, izkoriščanje zemlje po načrtu, prememba delavskih sredstev v sredstva, ki se uporabljajo le skupno.«

Tu prehajam v drugi del svojega predavanja s trditvijo, da stojimo tudi pred akutno umsko krizo in da tudi tu ni pomoči iz starega sistema znanstva, marveč je treba kreniti na novo pot. Izvajal sem že, da svetovna gospodarska kriza pometa s srednjimi stanovi, ki so bili dosedaj nositelji kulture in civilizacije. Zopet se pokaže pravilnost dijalektične metode, da vse kar je živo, nosi v protislovjih kal razvoja v sebi, obenem pa, da je vse umsko življenje človeštva odvisno od njegovega gospodarskega delovanja, kakor je duh in duša vezana na telo. Ako telo razpada, tudi ne mislimo več, ne ljubimo več. Tudi, ko izhajamo iz gospodarskega življenja, vidimo, da je naglo naraščajoči krizi ter zlorabi kapitala in dela kriva višja inteligenca, ki se je vzgojila s kapitalizmom vred in kateri je bilo doslej poverjeno tehnično in socialno vodstvo. Kamor po vojni pogledamo, v vseh kulturnih državah vidimo moralno propadanje višje inteligence, ki skrbi samo zase in ki je za vso bedo človeštva indiferentna. Bede ni ustvaril ne kmet ne delavec, beda je rezultat skupnega dela kapitalistov, ekonomov in od kapitalistov vzdrževane inteligence. Res je morda, da se velik del prave inteligence odteguje od dela ravno zato, ker se z demagogičnimi sredstvi rinejo v ospredje brezvestni ljudje. A tudi to kaže umsko krizo, pomanjkanje samozavesti in poguma družega dela inteligence. Tudi pri vprašanju propadanja inteligence pridemo do navidezno nerazvzljivega nasprotja. Vsa dosedanja izobrazba je slonela, kolikor se tiče duhovnih ved, ki končno vplivajo na značaj človeka, na podatkih, katere so domislili modroslovci pred tisočermi leti. Še danes dobimo po univerzah globoko prepričane filozofe, ki znajo Platona in Aristotela na pamet, preko tega pa ne vidijo in ne umejo najenostavnej-

ših socijalnih pojavov. Vse naše duhovne vede so zaostale ali postajajo kaos. Sociologija, t. j. nauk o človeški družbi, se zanemarija ali skuša razlagati po starem ideologičnem sistemu, ki se ogiblje empiričnega življenja in izkušnje. Življenje se ne sklada več z duhovnimi nauki. Stare, slegaste učenjaške resnice ne zadoščajo več stremečemu, mislečemu človeku, radi tega ves skrajni nemir v človeštvu, seveda v onem delu človeštva, ki trpi lakoto, telesno in duševno. Mesto zdravega pogleda na življenje, se podaja mladini filozofično žaganje. Kako je danes mladina poučena o spolnem vprašanju? Kake nazore imajo učenjaki o proletarijatu? O zgodovinskem razvoju ekonomije? Stopite med našo akademsko mladino z novimi idejami, pa se še vedno oglašča eden za drugim: »Ali je to kje zapisano?« Le to, kar so spisali stari, naj bi bilo pravo, kar pa nam govori glas milijonov ljudi, ostane nerazumljeno in neopaženo.

Krščanstva ni v dejanju. Narod ni zveza enako čutečih in mislečih ljudi, je orodje sovraštva. Zgodovina je izpisavanje preperelih listin, romantično opisovanje kraljev in bojov. Jezikoslovje ne išče v človeškem govoru samem zgodovino njegovega duha ter se izgublja v algebrične formule. Filozofija pa se zaletava končno v nerazumljivo trojico prirode, boga in človeka, ali pa v razdvojitvi človeka na telo in duh, ne da bi mogla povedati, od kod je ta slednji. Celó prirodoslovje se izgublja končno v špekulaciji — vse, ker intelektualci nimajo poguma in volje, pogledati v razvoj človeške družbe, iskati v njej začetek in konec človeka. Novih potov ne išče učeni intelektualci, ampak proletarec v svoji bedi. Beda je obudila nove nositelje kulture; novi nazori o veri, ljubezni, etiki, zdravju in delu silijo iz dejanskega življenja na dan. Kakor sedanja ekonomska kriza ni ozdravljiva brez podora dosedanjega kapitalističnega sistema, tako tudi umska kriza ne prestane, dokler elementarna sila umovanja trpečih slojev ne prodre na dan.

K. N., Prostopozidarstvo

V zadnjem času se v dnevnem časopisju pogosto pojavljajo beležke o prostopozidarstvu in prostopozidarjih. V Ljubljani se je baje ustanovila slovenska prostopozidarska loža z imenom »Valentin Vodnik«. Pesnik Valentin Vodnik je namreč bil prostopozidar in član lože, ki je v Ljubljani obstojala za francoske Ilirije. Ko sta ob letošnjem novem letu ljubljanski škof in zagrebški nadškof sprejemala svojo duhovščino, sta tudi opozarjala na pojavljajoče se prostopozidarstvo. Razumljivo je, da se tudi po deželi govori o brezbožnih prostopozidarjih ali frimasonih, kar je francoski izraz za prostopozidarje, ali o »frajmavrerjih«, kakor jih imenuje domača ljudska govorica.

Ne bo torej odveč, ako tudi »Svoboda« priobči nekaj podatkov o prostopozidarstvu. Sicer obstoja o prostopozidarstvu zelo obširna literatura, vendar je težko dobiti o tem gibanju zanesljivo sliko. Prostopozidarstvo je namreč tajna družba, ki svoje prave cilje in namene pred javnostjo skriva. Kar je literature, ki izvira iz oficialnih prostopozidarskih virov, ki so sicer posvečeni v bistvo frimasonstva, je nezanesljiva, ker je podan sum, da je sicer to, kar vam ta literatura pripoveduje, samo na sebi resnično, da pa je nepopolno, ker nam pripoveduje samo o manj važnih postranskih stvareh ravno zaradi tega, da zakrije pravo naravo prostopozidarstva.

Drugi del literature o framasonstvu pa izvira od nasprotnikov, deloma od njegovih odpadnikov in izdajalcev, deloma pa od katoliških pisateljev, zlasti jezuitov, ki so največji nasprotniki prostozidarstva. Treba je torej tudi te spise sprejemati z veliko rezervo.

Kakor sem že rekel, je prostozidarstvo tajna družba. Človeku je že prirojen nagon, da se rad združuje v tajnih društvih in konventiklih, kjer modruje, spletkari in kuje načrte o vsem mogočem in nemogočem. Kolikor nazaj seže kulturna zgodovina, v vseh časih najdemo najrazličnejša tajna udruženja. Tako je bilo že pri starih Egipčanih in Izraelcih, kakor tudi pri starih Grkih in Rimljanih. Tako je še dandanes. Na tem nagonu temelji tudi prostozidarstvo. Nekateri prostozidarji celo radi dokazujejo, da izvira prostozidarstvo že iz rimske dobe, vendar je to pač pretirano.

Lahko se pa šteje za direktnega predhodnika sedanjega prostozidarstva križarski red templarjev, ki je nastal za križarskih vojn. Ta red je ime tempeljski dobil od tod, ker je imel svojo palačo v Jeruzalemu na mestu, kjer je baje nekoč stal tempelj kralja Salomona. Kralj Salomon in njegov tempelj igrata tudi pri framasonih veliko vlogo. Prostori, kjer se shajajo framasoni na svoje seje, ki se imenujejo lože, imajo še dandanes po svojem tlorisu in po svoji ureditvi mnogo sličnosti s Salomonovim templjem, kakor je popisano v knjigah starega testamenta. Tudi kralj Salomon je zaradi svoje modrosti pri framasonih v velikih časteh.

Početke pravega prostozidarstva pa je iskati v srednjem veku. Za srednji vek je značilen fevdalni in korporacijski družabni red. Srednjeveški rokodelci so se združevali v strogo zaključenih korporacijah ali cehih, v katere niso pripuščali nikogar nepoklicanega. Svoje rokodelske tajnosti in znanje so ljubosumno čuvali, da jim nihče nepoklican ne bi kazil posla. V vsakem cehu so se člani dotičnega stanu ločili še po stopnjah v mojstre, pomočnike in vajence. Sploh je za srednjeveški fevdalni gospodarski red značilna družabna vezanost, tako da je bila tedanja družba organizirana kakor nekaka piramida. Na vrhu je cesar, pod njim so deželni knezi, pod deželnimi knezi so vojvode in grofje, pod le-timi so vazali (baroni, vitezi, graščaki), tem pa slede podložni kmetje.

Srednjeveški družabno-gospodarski red je zelo vplival, kar je s stališča historičnega materializma prav razumljivo, na razvoj ideologij, tako n. pr. tudi na razvoj katoliške vere in cerkve. Prvotno krščanstvo je temeljilo na enakosti vseh ljudi. Ni priznavalo niti suženjstva niti podložnosti. V srednjem veku pa sta katoliška vera in cerkev navzeli oblike fevdalnega reda. Vsaka vas je imela svojega patrona, vsaka dežela zopet svojega. Ravno tako pa so tudi v nebesih svetniki in angeli bili razdeljeni v razne višje in nižje stopnje. Enaka fevdalna nad- in podrejenost obstoja tudi med hudiči v peklju. Pa tudi zunanja organizacija katoliške cerkve je prevzela fevdalno piramido, vrhu katere stoji papež, potem slede kardinali, nadškofje, škofje, dekani, župniki, kaplani kot pomočniki in bogoslovci kot vajenci. To je stan klerikov. Stanu klerikov pa so podrejeni laiki, to so verniki, ki imajo skrbeti s tlako in desetino za celo kleriško piramido. Dandanašnja bira je tak ostanek desetine.

Na sličen način so pod vplivom fevdalnega gospodarskega reda nastale tudi prve prostozidarske lože. Srednjeveški zidarji in kamnoseki so se združevali v svojih zidarskih bratovščinah, ki so se nemški imenovale »Bauhütten«. V teh svojih udruženjih so čuvali svoje stanovske tradicije, simbole in posebnosti kakor tudi tajnosti svojega stavbarskega

znanja in umetnosti. Prvotni stavbniki in člani stavbnih bratovščin so bili menihi, šele kasneje so dobili pristop tudi laiki. Ko se je laiški element pomnožil, so se — v XIII. stoletju — laiki — zidarji začeli izločevati iz meniških stavbnih bratovščin in so ustanavljali lastne zidarske bratovščine, ki so bile »proste« samostanskih slovesnih obljub. Od tod izvira ime franc-mačoni, to je »prosti« zidarji.

Člani teh bratovščin so bili sprva res pravi zidarji in kamnoseki, ki so res gradili stavbe, v določenih časih pa se zbirali v svoji bratovščini, kjer so poleg dnevnih vprašanj gojili tudi svojo stanovsko modrost. Kasneje so pa v te »Bauhütten« dobivali pristop bodisi kot častni člani ali na sličen način tudi neizučeni zidarji, ki jim ni bilo do ročnega stavbarskega dela, pač pa so se interesirali za tajno znanost in modrost bratovščine. S propadom celovskega gospodarskega reda so zidarske bratovščine izgubile svoj prvotni rokodelski značaj, ostale so pa še naprej kot tajne ideološke družbe prostožidarjev. Bacon Verulamški je v svojem spisu »Nova Atlantida«, ki je izšel l. 1643, v zakrinkani obliki podal program tedanjih prostožidarjev: njih voljo do oblasti, njih namen vladati nad nevedno množico.

Vendar so se te prostožidarske bratovščine združile v veliko ložo šele na sestanku v Londonu leta 1717. na dan sv. Janeza Krstnika, ki je patron framasonov. Od tega dne datira moderno prostožidarstvo. Leta 1723. je prostožidar, presbiterijanski duhovnik Anderson objavil pravila prostožidarjev. Po teh pravilih so glavne dolžnosti prostožidarjev, da se ravna po zakonih morale, da ne taje boga, da se ne norčujejo iz vere, da so versko strpni in da so poslušni podaniki državnega oblastva. Vendar je že znameniti nemški literat Lessing, ki je bil sam prostožidar, imenoval te Andersonove konstitucije veliko komedijo. Literatura o prostožidarjih govori o tem, da imajo Andersonove konstitucije namen varati nepoučeno javnost o pravem namenu prostožidarstva, ki da je pridobiti si oblast in vladati nad nevedno množico.

Po letu 1717. so se framasonske lože naglo ustanavljale po vseh državah zapadne Evrope in po Ameriki. Nastalo je celo več sistemov framasonstva, ki so si od časa do časa med seboj tudi javno nasprotovali in si tudi še dandanes včasih nasprotujejo, vendar so v bistvenih stvareh složni.

V svojih oblikah so lože obdržale svoj srednjeveški fantastični značaj. Člani lože se dele v številne stopnje. Najnižja stopnja so učenci, njim slede pomočniki ali tovariši, tretja stopnja so mojstri, nad mojstri je baje še cela vrsta stopinj s prav fantastičnimi nazivi, ki pa so nižjim stopnjam neznane. Sprejem novincev v ložo kakor tudi povišanje v višjo stopnjo se vrši s fantastičnimi obredi in ceremonijami. Za medsebojno spoznavanje imajo posebne znake in prijeme. Pri svojih svečanih zasedanjih imajo opasane predpasnike. Kot simbole so si ohranili zidarsko in kamnoseško orodje, keljo, kotomer, šestilo, kladivo. Njih znak je trikotnik in peterokotnik v obliki, kakor se na Kranjskem riše »mora«. Framasonske velike lože se običajno imenujejo Veliki Orient.

V tej zvezi moram omeniti tudi še red jezuitov, ki ga je ustanovil l. 1540. Ignacij Loyolski. Ta red, ki si je včasih lastil patronanco nad samim papežem, velja za glavnega nasprotnika framasonov. Po svojih pravilih in po svoji organizaciji jim je pa prav podoben. Od časa do časa se je tudi zgodilo, da so istočasno, ko so se nižji framasonski in jezuitski bratje med seboj krvavo prepirali, njih generali med seboj paktirali.

Poleg framonstva so po raznih deželah nastale tudi razne druge slične družbe s filozofskimi ali človekoljubnimi nameni, na pr. teozofske družbe, rotaryjski klubi itd., ki pa v javnem življenju niso dosegli takega pomena kakor prostozidarstvo, niti nimajo tako srditih nasprotnikov.

Socialistični pokret vobče odklanja framonstvo. Že iz teh kratkih podatkov je razvidno, da ima framonstvo aristokratsko-fevdalni značaj, ki hoče z nekega višjega piedistala vladati nad »nevedno« množico. To pa se ne sklada z realističnim naziranjem socializma. Res pa je, da so zlasti v romanskih deželah in v Angliji, kjer socialistični pokret ne temelji na čistem marksističnem nauku, mnogi inteligenti, ki se prištevajo k socialistom, člani prostozidarskih lož. Pri nas v Jugoslaviji in zlasti med Slovenci ni te nevarnosti. Slovenska inteligenca v delavskem pokretu ne sodeluje in še vedno gleda na tvorni delavski pokret zvrha in dremlje ali pa se kvečjemu navdušuje za kak nerealen literarni komunizem, sram pa jo je sodelovati ramo ob rami z delavstvom pri njegovih prizadevanjih za gospodarski, socialni in kulturni napredek.

Zelo dvomimo, da bi nova loža Valentina Vodnika mogla vzdramiti zaspano slovensko malomeščanstvo.

A. Potočnik, Ženska v političnem odločanju

Važen del splošnega socialnega problema današnje družbe je takozvano žensko vprašanje. Razpadanje starih patriarhalnih oblik, nadomeščanje družinskega gospodarstva z modernimi kapitalističnimi obrati izpreminja dosedANJI položaj žene. Mož mora delati v tovarni ali pisarni, njegova žena se pa omejuje na hišno gospodinjstvo. Ali pa mora tudi žena v tovarno. Družina v dosedanjih oblikah razpada po mestih in industrijskih krajih. Iz obojega se je porodilo žensko vprašanje, borba ženske za enakopravnost v družabnem in gospodarskem življenju. Ženskega vprašanja se ne da rešiti brez preureditve celotne družbe. Čeprav spada torej to vprašanje v splošne socialne probleme, vendar ima toliko svojih posebnosti, da jih je treba razpravljati še posebej. August Bebel je v svoji knjigi »Žena in socializem« očrtal stališče socializma do žene. Osnova tega stališča je: Od vseh obstoječih grupacij je edino-le socializem sprejel v svoj program »posebno enakopravnost žene, njeno osvobodjenje izpod vsake odvisnosti in zatiranja. Socializem ni storil tega iz agitatoričnih razlogov, temveč iz potrebe, iz načelnih vzrokov. Ni osvobodjenja človeštva brez socialne neodvisnosti in enakopravnosti obeh spolov.«

To načelno splošno stališče mora biti merodajno pri presojanju posameznih poglavij ženskega vprašanja. Ena najaktualnejših njegovih strani v okviru sodobnosti je zahteva po politični enakopravnosti moških in žensk, to je po splošni enaki pasivni in aktivni volilni pravici obeh spolov. Pri nas kakor še v nekaterih državah ta splošna volilna pravica še ni uvedena. Pokazati hočemo le, kako se je ženska udejevala doslej v političnem življenju najbolj industrijske evropske države — Nemčije, kjer je bila uvedena po vojni tudi ženska pasivna in aktivna volilna pravica. Tozadevno nudi mnogo dobrega materiala nedavno izišla knjiga: Dr. Hans Beyer, Die Frau in der politischen Entscheidung.

Pri tem vprašanju je najprej zanimivo to, v kolikšni meri se ženske poslužujejo svoje volivne pravice. Vse številne nemške volitve kažejo, da je v splošnem udeležba žensk pri volitvah manjša nego moških in da še pada. Razlika med volivno udeležbo državljanov obeh spolov znaša 10—15%. Podobno razmerje je tudi v drugih državah, kakor n. pr. v Avstriji, na Švedskem, v Avstraliji itd. Volitev se večinoma sploh ne udeležujejo prostitutke, malo zmisla za politično življenje kažejo tudi gospodinjske služkinje in kuharice, precejšnja volivna abstinenca je tudi med proletarskimi ženami. Meščansko ženstvo je bilo politično bolj aktivno.

Katere stranke volijo največ ženske? V Nemčiji so se za žensko volivno pravico zavzemale predvsem meščansko-liberalne žene. V prvi narodni skupščini povojne Nemčije je bilo 20% ženskih poslancev iz vrst tega ženskega gibanja (5 demokratk, 1 od ljudske stranke in 1 nemška nacionalka, 20% jih je pripadalo klerikalnim grupacijam, 60% je pa bilo socialistinj). Potem pa število ženskih poslancev meščanske in klerikalne smeri stalno pada, dočim se relativno dviga število socialističnih zastopnic. V zadnjem parlamentu sta bili dve meščanski nasproti 16 socialistinjam. Razmerje med ženskimi poslanci raznih smeri se je torej premaknilo popolnoma na proletarsko stran. V škodo meščanskega ženskega gibanja je odločil narodni socializem, ki sploh odklanja ženske kandidature za parlament. Liberalno ženstvo v Nemčiji se je sklicevalo v političnem življenju predvsem na — napačno — geslo: »Država je velika družina.« Torej je treba skrbeti, da s posebno »žensko stranko« ali z ženskimi listami dobi država ono, česar najbolj potrebuje — materinstvo. Prepričane so bile, da bodo s svojim gibanjem povzročile izboljšanje v državi. Toda pretežna večina ženskih volivcev ni sledila tej »samo-ženski« paroli. Opredeljevale so se po popolnoma drugih vidikih. Do ženske stranke sploh ni prišlo; pa tudi za liberalne stranke, ki so veljale kot najbolj navdušene zastopnice ženske volivne pravice, se volivke niso navdušile in za te stranke oddan procent ženskih glasov stalno pada. Niti meščansko ženstvo torej ni sledilo meščanskim »samo-ženskim« parolam.

Največ koristi od ženske volivne pravice so imele doslej klerikalne skupine. Stališče klerikalizma do ženske je reakcionarno. Nemško katoliško gibanje se ni nikdar spuščalo niti v zagovarjanje niti v pobijanje raznih ženskih programov in zahtev. Pri njem je bilo udejstvovanje žensk omejeno na dobrodelna društva. Iz teh je skušal politični katolicizem dobiti ženske, ki bi bile zrele za politično sodelovanje. Katolicizem je pridobival ženske, ne da bi se vezal na kake zahteve. In ko je bila uvedena ženska volivna pravica, so ženske v največjem odstotku volile klerikalne skupine, čeprav so med njihovimi poslanci ženske zelo slabo zastopane. Kakor povsod, vodi tudi v Nemčiji politični katolicizem takozvano »elastično« politiko. Kakor je katoliška cerkev dogmatična, tako je spretna in okretna politika krogov, ki se naslanjajo na njo. Ženske pa volijo klerikalne grupacije predvsem radi njihovega poudarjanja verskih načel. Dočim nimajo ženske nobenega vpliva na strankino politiko, pa imajo velik vpliv na število njenih mandatov. Da so katoliške grupacije obvarovale svoje postojanke tudi v času najhujšega vala nacionalnega socializma, se morajo zahvaliti edino-le ženskimi volivkam, kajti moški so jih začeli precej zapuščati.

Tudi nemško-nacionalni stranki je ženska volivna pravica koristila, seveda samo v protestantovskih krajih.

Socialističnim grupacijam je doslej ženska volivna pravica škodovala. Statistike dokazujejo, da bi po vojni dobili obe socialistični stranki v Nemčiji absolutno večino nad vsemi drugimi strankami, če bi volili samo moški. Pri volitvah 1920. l. so šle v volivni boj tri socialistične frakcije, ki so skupaj od prejšnjih 45.5% oddanih glasov nazadovale na 41.6% (neodvisni socialisti so dobili 84 mandator, večinski socialisti 102 in komunisti 4). Pri teh volitvah je mnogo ženskih volivk odpadlo v korist meščanskih strank. Pri kasnejših volitvah narašča polagoma procent ženskih glasov, oddanih za zopet združeno socialdemokratsko stranko, tako da pride v nekaterih okrajih na 100 moških po 101—105 ženskih glasov, vendar v splošnem ženska volivna pravica stranki še vedno škoduje.

Še bolj kakor socialdemokratski škoduje ženska volilna pravica komunistični stranki. Dočim pride v socialdemokratskih močnih okrajih na 100 moških že sto ali nad sto ženskih glasov, pride v najmočnejših komunističnih okrajih na 100 moških komaj 80 ženskih glasov, v splošnem jih pa pride na 100 moških 60 ženskih.

Nacionalni socializem (Hitlerjev fašizem) odklanja vsako parlamentarno udejstvovanje žensk. Kljub temu so ženske precej močno glasovale za to gibanje in je marsikje prišlo 113 ženskih na 100 moških glasov, povprečno jih pa pride 80—90.

Če povemo še to, da z vsakimi volitvami pada število izvoljenih ženskih poslancev, pridemo do zaključka, da pretežna večina žensk ne sledi takozvanim čistim ženskim parolam in da za volitve ni odločilno stališče posameznih strank do ženskega vprašanja, temveč splošni značaj in program strank. Sorazmerno v največjem številu se opredeljujejo za klerikalne grupacije — tu pride 175—225 ženskih glasov na 10 moških. Drugače ima nacionalizem in konservativnost pri ženskah mnogo trajnejšo moč nego pri moških. Te ugotovitve veljajo seveda za Nemčijo, in bi bržkone veljale pri nas še bolj. S tem se seveda nismo hoteli izjaviti proti ženski volivni pravici; nasprotno, menimo, da ima prav Bebel, ko pravi:

»Politične izobrazbe ne pridobivamo s tem, da držimo množice proč od javnega udejstvovanja, temveč s tem, da jih pripuščamo k izvajanju političnih pravic. Brez vaje ne postane nihče mojster.«

Zato je treba izobraževalnega dela zlasti med ženskami, naše kulturne organizacije in vsi sodrugi bi morali skrbeti za to, da se bodo naše žene in dekleta borile solidarno z zavednim proletarijatom za skupno vzvišeno in odrešilno idejo.

Ernst Johanssen, Lekarna pri Križu

Jaz, lekarna pri Križu, redim slabo in dobro lastnika in pomočnika — lastnika dobro, pomočnika slabo. Luč tega čudovitega sveta sem zagledala v letu 1912. Bila sem vedno še precej zdrava, samo šipe mojega izložbenega okna so morali doslej štirikrat prenoviti, kajti nasproti mene je urad za brezposelne in policija mora večkrat očistiti ceste.

Sem, kakor pravijo, v službi narodnega zdravja; gotovo je, da spadam med trpeče trgovine, kajti občutno trpé bolniške blagajne, ki jih moj

Käthe Kollwitz

Mati prosi...

lastnik čudno imenuje — stavbne podjetnike. Če so v stiski bolniške blagajne, občutijo stisko tudi tiste tovarne, ki nam pošiljajo blago, kakor tudi zdravniki in bolniki, samo da morajo seveda bolniki držati jezik za zobmi, posebno, če pridejo od dobrodelnega zavoda. Prej sem mislila, da trpim radi tega, ker so ljudje postali bolj zdravi. To je bila naivna zmota. Niso ljudje postali bolj zdravi, ne, ampak vedno slabši je dotok denarja, ki ga za naša sredstva bolniške blagajne privolijo in morejo privoliti. Me lekarne torej nismo odvisne toliko od števila bolnih kakor od vsot, ki jih imajo za nas bolniške blagajne.

Kadar imam slab poslovni dan, pravi moj lastnik svojemu pomočniku:

»Za bolnike je slabo in za zdravega, ki mora neprestano plačevati prispevke. Čas bo, da se država zavzame za — lekarne, ki so v stiski. Mi smo ga kapitalistično zavozili.«

Kadar pa imam dober poslovni dan, lastnik ne šikanira pomočnika in odgovori celó na njegov pozdrav, ko gre z dela. Ali so »časi strašni,« ugotovi moj lastnik enostavno zvečer pri blagajni.

Ker so lekarnarji skoro tako odlični kakor gospodje zdravniki, zaničujejo nerodne reklamne metode navadnih trgovin in se zadovoljujejo z otroškimi predstavami za nevedne. Moje izložbeno okno kazi včasih baterija kozarcev s trakuljami in model, ki kaže človekov prerez, da bi navdušilo to ljudi za kupovanje pilul. Te pilule baje sijajno učinkujejo na živce, toda moj lastnik jih nikdar ne zaužije. Pomočnik pravi sicer, da sploh ni mnenja, za katero se ne bi dalo najti kakega zdravnika.

Če bi hotela imeti vsa sredstva in sredstveca, ki jih tovarne spravljajo na trg, potem bi vsa moja hiša ne bila dovolj velika niti za skladišče, kajti je več nego deset tisoč različnih sredstev. Ta sredstva bi prihajala z vseh strani domovine v steklenicah, dozah, škatlah, kozarcih, zavitkih in loncih, toda moj lastnik ima seveda le tista sredstva, ki »gredo«. Katera sredstva »gredo«, zavisi od resnične vrednosti sredstva in od vsakokratne mode. Pro ... ta na primer ima že svoj čas za seboj in tovarna se je vrgla na vodo za lase. To je bilo drzno, toda nekaj velikanskih oglasov v največjih časopisih je spravilo prodajo v tek. Za modo skrbé tovarne z velikimi oglasi v medicinskih strokovnih časopisih, v katere navaden človek ne sme vtakniti svojega nosu. Če je kak človek dolgo časa zadoستي »malokrven« in če neprestano menja zdravnike, potem lahko sčasoma pije vse, kar imam na zalogi za »malokrvne«. Pri tem hočem omeniti, da je prišel nekoč k meni suh, bled človek in je zahteval krvavo klobaso; neki sanitetni svetnik mu je dejal, da je krvava klobasa najboljša za malokrvne. Pomočnik bi skoro počil od smeha, toda lastnik je besno rekel:

»Norec, kakor ste — čemu se smejete, he? Žalostno je, da sanitetni svetnik priporoči krvavo klobaso, ko je mi nimamo.«

Zakaj, sem se vprašala, prav za prav nimajo lekarne masla, jajc, mastne slanine ali svinjine za tiste bolnike, ki so izvedeli pri zdravniku, da se morajo bolje hraniti?

Od samih imenitnih, dobrih sredstev mednarodnega slovesa samo ob sebi razumljivo ne moreta živeti moj lastnik in njegov pomočnik; zato se lahko dobi pri meni tudi voda proti izpadanju las in papirnati robci, ultravioleto obsevana čokolada, pristno vino, nadomestilo za kopališča, sredstva proti spočetju in nešteto vrst pilul in tablet.

Šef deli svojo robo v tri razrede. Razred A ima svojo posebno omaro, prodati se sme le na podlagi recepta in ima internacionalni pomen. Pri

teh dobrih sredstvih ni treba lepih zavitkov z reklamnimi listki za lajike; visoke cene jamčijo za vrednost. Ker se vrednost zdravja sploh ne da izraziti v denarju, ne sme toliko gledati na ceno bolnik, ki ni član bolniške blagajne ali ki na svojo pest išče zdravja. Lekarna je več nego trgovina: je v službi narodnega zdravja in tovarne morajo tudi dobro zaslužiti. Tistih učenjakov, ki so omogočili ta deloma sijajna sredstva svetovnega slovesa, ne pozna noben človek, kajti taki učenjaki ne dobé spomenikov kakor vojskovodje, in za šole je sedemletna vojna važnejša. Nedavno so pomočnika boleli zobje. Ko je prišel od zobozdravnika, je dejal:

»Ves Goethe z vsemi svojimi deli ni toliko vreden kakor sam čudež krajevnega omotenja.«

Šef je pa tako ocenjenje zavrnil kot grd materializem. Med nami povedano, nosi že dolgo umetno zobovje.

V razred B prištevam moj lastnik tista nešteta sredstva, ki jih nekateri ljudje kopičijo po nočnih omaricah in po vodnih vrčih nerabljenih umivalnih miz, kakor tudi vsa modna sredstva, ki se pojavijo, imajo svoj čas kot ženski klobuki in ki potem navadno zopet kmalu zatonejo. Predaleč bi me zavedlo, če bi jih hotela naštevati. Pomočnik trdi, da je vmes tudi nekaj izvrstnih sredstev. Zdravniki se jezé, da more navaden človek dobiti polovico teh sredstev brez recepta, če le pozna njih imena; zdravnik nič bolj ne sovraži kakor dober spomin lajikov za imena zdravil in res dobro pisane medicinske razprave. Da navaja vedno idealistične razloge, če sluti njegov egoizem kako nevarnost, se razume samo ob sebi. Ko je bil nekoč šef bolan, je rekel pomočniku:

»Če je zdravnik tako vesten v svoji stroki kakor precizen mehanik v fini mehaniki, je slaven. Rojene zdravnike težko najdeš, preveč trgovcev je na svetu.«

Razred C je razpostavljen vidno za lajika. Razred C je navadno blago, tako navadno blago, da ga smejo prodajati tudi ljubosumne drogerije in druge trgovine. Neki imenitni lekarnar iz tistega časa, ki mu pravijo star in dober, je zaničeval to blago, kolikor je bilo mogoče, toda imenitnost zavisi od čistega dobička, in odkar sem v stiski, je moj lastnik imenitnost opustil. Včeraj je rekel pomočniku:

»Vašo plačo moram zopet znižati in potem bomo morali sploh začeti trgovati s časopisi in cigaretami, če se hočejo dobre lekarne ohraniti ljudstvu.«

Sem človekoljubna, krščanska lekarna, o tem ni dvoma, toda vsakdo bo lahko razumel, da si moram želeti, da bi kaj kmalu prišla kaka kuga, ker se ne bi rada poslovila od tega sveta v tako mladih letih, ker je sicer več bolnih ljudi nego prej, toda manj denarja za zdravila. Vem, da mora mnogo trpečih zdravnikov gojiti v svoji najgloblji notranjosti iste želje, kajti od samega zatrjevanja, da služimo človeštvu, pač ne moremo živeti. Lekarnam naj bi prepustili vsaj vitamine, toda komaj je časopisje prineslo prva poročila o stanju vitaminske znanosti, že je nastal tudi lov za vitamini. »Kupujte jodovo sol!«, so kričale špecerije, »kupujte kruh z vitamini!«, so vpile krušne tovarne, »vzemite vendar zelenjavo, gospa Meier!«, je dejala branjevka »ko ima toliko vitaminov, ne?« To je bilo navdušenje kakor leta 1914...

Upravičeno je rekel moj lastnik:

»To vitaminarstvo bi morali prepustiti trpečim lekarnam. Mi bi vitamine vse drugače izkoristili. In končno bi prišli enkrat tudi do zdravih ljudi. Ko za bolnike ni več denarja, naj nam ne bi odpodili še zdravih.«

Pomočnik je prikimal in odgovoril:

»Kulturni boljševizem se širi.«

Sitnosti mi delajo predpisi bolniških blagajn. One sestavljajo za zdravnike liste in jim predpisujejo, kaj smejo odrediti in kaj ne. Razven tega pa predpišejo še množino tako, da ne moremo prodati lepih, velikih steklenic, če se rabi samo nekaj kapljic. Nas in zdravnike posiljujejo blagajne. Doktor Müller je kupil malenkost in dejal šefu:

»Doslej sem napravil mnogo krvnih raziskav s svojo pomožno močjo, ker se je še izplačalo. Sedaj so pa blagajne uvedle zopet druga načela. Trenotno se bolj izplačajo röntgenska fotografiranja. Zato sem odpustil pomožno moč in sedaj nameravam urediti röntgenski oddelek. Obsevanje se zopet kmalu ne bo izplačalo in obiski bolnikov so sama izguba. Če pošljem pacienta v bolnico, lahko vedno znova doživim, da porečejo kontrolni zdravniki: pacient leži prav tako lahko doma. Na moje stroške! Prokleti časi so to!«

Šef je zaskrbljeno prikimal in menil, da je sistem napačen. Tako ne more iti več dalje, ljudje izgubljajo vsako zaupanje in podpirajo mazaštvo... Doktor Müller je dejal, da njegov prijatelj živi samo še od odpravljanja plodu. Če bi odprava postala zakonita, bi seveda honorariji nenavadno padli, ker začasno se plača za odpravo povprečno še vedno po 100 M, od bogatejših po 200 do 300 M. Mazači pa tudi na tem področju delajo ceneje. Potem je doktor Müller odšel...

Moje pročelje se kruši; zgodaj bom postala stara in grda, če ne pride kmalu zidar. Šef naj proda svoj avto in naj pripelje zidarja...

Sem lekarna pri Križu in redim še lastnika in njegovega pomočnika slabo in dobro — lastnika dobro, pomočnika slabo, bodočnost je temna in moje sanje so polne smrtnih slutenj.

Op. ur. Pisatelj Ernst Johanssen se je rodil 1898. l. v Altoni v Nemčiji. Obiskoval je osnovno šolo in se je šel učiti k elektriku. Njegov oče je delal jadra. 1917. l. je šel na zapadno fronto. 1919. l. je stopil iz cerkve in je delal kot elektrik štiri leta v hamburški ladjedelnici. Potem je šel kot nadmonter v južno Nemčijo. Spisal je vojno povest »4 von der Infanterie«, po kateri je bil narejen zvočni film, ki smo ga videli tudi v Ljubljani. »Station 3, ein Kommandeur, 6 Mann und 4 Maschinen« je naslov romana, ki je bil preveden v francoščino. Ta črtica je pa izšla v zbirki 30 novih nemških pisateljev.

Razvoj življenja na zemlji

Če brskamo po zapiskih matere zemlje — po ogromnih okamenelih skladovnicah, ki so nastale v milijonih let, najdemo povsod sledove in ostanke življenja preteklih zemeljskih epoh (dob). Znanstveniki so skrbno zbirali in še zbirajo vse priče prejšnjega življenja, določajo njih izvor in starost. Kakor mora še marsikaj odkriti paleontologija, to je znanost o predzgodovini življenja na zemlji, je po vseh dosedanjih preiskavah jasno eno: čim mlajše so raziskovane plasti, tem bolj razvito je njih življenje, čim starejše so, tem primitivnejše je njih življenje. Kolikor so raziskave doslej dognale in našle, so bila najprimitivnejša bitja nižje vrste rastlin — alge, školjke in gobe, ki so prebivale v morjih takozvane kambrijske formacije. Pred njimi so bila gotovo še primitivnejša bitja, tako primitivna, da niso mogla zapustiti nobenih sledov v kamenju.

One plasti iz kambrijske dobe so stare okrog 600 milijonov let. Pred približno 1.500 milijoni let se je morala napraviti trda zemeljska skorja. Zato smemo reči, da je preteklo okrog tisoč milijonov let, odkar se je pojavila prva kal življenja na zemlji.

Pri tem se bo vsakdo vprašal, kako raziskovalci vedo, koliko so stare različne zemeljske plasti in geološke formacije.

Mnogo metod, več ali manj zanesljivih, vodi k cilju. Predvsem se more spoznati vrstni red zemeljskih plasti po tem, da imajo mlajše plasti ostanke bolj razvitih bitij nego starejše. Določi se lahko tudi čas, ki je minil od nastanka različnih plasti. Od pradavnih časov razjedajo kamenite mase pogorij in ravnin mrz in vročina, viharji in deževje, potoki in reke, ki kamenje tudi odnašajo, brušijo in odlagajo na drugih krajih. Severoameriška reka Mississippi odnese vsako leto 210 milijonov kubičnih metrov blata v morje. Približno se da izračunati, koliko časa mine, da se nakopiči na dnu morja 100 m zemlje. Po tem sklepamo, koliko časa so potrebovali veletoki pradavnine, da so napravili zemeljsko plast tam, kjer je bilo tudi nekoč morje. Reka se vedno bolj koplje v globino. Tudi to nam pomaga pri presoji o starosti plasti. Drugod so velike skladovnice soli. Neki morski rokav jo je nanosil v pradavnih časih. Vemo, koliko soli vsebuje kubični meter morske vode in tako lahko izračunamo, koliko časa je bilo treba, da je nastalo tisto skladišče soli. Takih pomožnih sredstev je še več. Najsigurnejše sredstvo so pa raziskovalci spoznali šele v zadnjih dvajsetih letih. Kamenje ima v sebi takorekoč svojo »uro«. Vsebuje namreč uranovo rudo. Ta uranova ruda se sama spreminja v radium, deloma v helium in po večkratnih nadaljnjih preobrazbah nastane končno svinec. Natančno se ve, koliko radijskega svinceva nastane v določenem času iz urana. Po tem se lahko zračuna, koliko je staro kamenje določene plasti.

1.500 milijonov let — pravi ta ura — so stare najstarejše kamenite plasti. Tedaj je nastala trda zemeljska skorja. V plasteh iz te dobe ne najdemo nobenih sledov življenja, iz česar pa še ne sledi, da ni bilo tedaj nobenega življenja na zemlji. Morda so bila bitja tako majhnih oblik, da niso mogla zapustiti nobenih sledov v kamenju. Vidi se pa razdiralno učinkovanje vode: nastale so velike plasti peščenca in škrilavca. Sedaj pridemo v dobo »kambrijske formacije«, ki je že mnogo bolj raziskana. Šest sto milijonov let je minilo od njenega nastanka. Morja iz te dobe skrivajo že zelo razvito življenje: školjke, gobe, morske klobuke; na plitvih mestih so nastale stavbe koral. Prvi čudoviti raki se pojavijo. Od rastlin se najdejo samo alge.

Sledila je silurna doba. Velike skladovnice apnenca so nastale med tem, dežela se je pokrila z usedlinami, ki skrivajo pod seboj gole pečine. Od rastlin najdemo že lišaje. V morjih so nastale prve ribe. V naslednji devonski dobi najdemo prve žuželke. Zelene preproge pokrivajo že deželo, zrasli so gozdovi praproti in preslice. Kopno in morje sta popolnoma drugače razdeljena nego danes. Sever in jug zemeljske oble nosita velike mase kopne zemlje, med obema je veliko, široko morje.

V karbonski, premogovni dobi se je izvršilo veliko premikanje plasti v zemeljski skorji. Kakor kažejo odtisi rastlin, ki jih najdemo danes samo še v vročih krajih, je bilo do obeh tečajev vlažno-toplo podnebje. Bilo je mnogo padavin. Vulkani so neumorno bruhali. Iz okamenelih rastlin tiste dobe — t. j. pred 300 milijoni let — je nastal premog.

V tem času so se razmnožile mnogovrstne žuželke po vsej zemlji. Najdemo dobro ohranjene odtise pajkov, škorpionov, stonožcev. Velikanski močeradi so se zaredili po močvirjih. Ta doba se je čudovito končala. Zemlja se je začela ohlajati in led je pokril ogromne pokrajine. Nekaj milijonov let kasneje se je zgodilo isto. Sledeča trias doba je perioda velikega miru. Delovanje vulkanov je ponehalo, zemeljska skorja se je malo spremenila, nove ribe so zaživele v morjih, krokodili in velike želve so se razpasle na celini. Pojavilo se je tudi listnato drevje. Opazijo se tudi različni pasovi podnebja, nastane razlika med poletjem in zimo, kar se pozna po letnih krogih dreves, ki prej niso imela teh koledarskih znakov. Pride jura doba, čas bizarnih čudovitosti. Ogromni kuščarji se plazijo po zemlji, najdejo se okostja po 38 m dolgih brontosaurov in diplodokov. V morju se množi ihtiosaurus, leteče vrste kuščarjev (ramforinhus, pterodaktilus, pteranodon) s 7 m dolgimi perutmi letajo med drevjem in skalovjem — pravi »zmaji«. Rode se tudi prvi pravi ptič arheopteriks in prvi sesalci. V terciarni dobi — pred 25 milijoni leti so nastale Alpe, Himalaja-gorovje, Kordiljeri. Sredi te dobe se pojavi tudi prva človeku podobna opica, predhodnica človeškega rodu. Tedaj se je zopet začela ohlajati zemlja in začela se je ledena ali diluvialna epoha zemeljske zgodovine. Ne da se z gotovostjo reči, ali se je ta doba definitivno končala in ali ne živimo sedaj samo v velikem »odmoru« ledene dobe ali v takozvani medledeni dobi, kakor se izražajo raziskovalci zemeljske zgodovine. Preselimo se za nekaj stotisočletij nazaj! Velika ozemlja našega planeta so na kilometre globoko pokrita z ledom: Skandinavija, Anglija, vsa severna Nemčija, velik del Rusije; čez Ural sega led daleč v Azijo do Kaspiškega morja. Tudi z Alp prodirajo mase ledu do Gardskega jezera, do Dunaja itd. Povsod v naših krajih najdemo sledove te ledene dobe. Ta doba je trajala 600.000 do 800.000 let. Okrog 25.000 let je minulo, odkar so te ledene mase zapustile Evropo. Človek je v tej dobi že živel na zemlji.

Nas ljudi gotovo vedno najbolj zanima človek. Večina si predstavlja, da je tak človek, kakršen je danes, od nekdanj živel na zemlji. Vera uči, da ga je ustvaril bog po svoji podobi. V resnici se je pa tudi človek pogloma razvijal, kakor se razvija vsako bitje in vsaka stvar.

Gotovo je človek danes najvišje razvito bitje izmed vseh, kar jih živi na zemeljskem planetu. Mogoče je, da so na drugih zvezdah bitja, ki nas prekašajo po svojih duhovnih sposobnostih, po svojem znanju in kulturi. Gotovo je, da se bodo ljudje čez nekaj sto tisoč let smejali naši današnji kulturi, če se bo človeška kultura tako razvijala, kakor se je doslej. Človek kakor vsako drugo bitje je produkt dolgega razvoja od nižjih k višjim oblikam. Videli smo, kako počasi je nastajalo življenje na svetu, kako pozno so se pojavile rastline in sesavci in človek se je rodil šele v zadnjih petih minutah zemeljske zgodovine. Spomnino se na to, da je po zadnjih dognanjih preteklo 1.500 milijonov let, odkar je dobila zemeljska obla svojo trdo skorjo, da se je življenje v pramorjih začelo pred tisoč milijoni let in da po dosedanjih raziskavah sega rojstvo človeškega rodu okrog milijon let nazaj.

Pred tem časom torej ni bilo na zemlji tega bitja, ki danes na njej vlada. Odkod je prišel? Ali ga je v njegovi današnji obliki ustvarila volja nekega vsemogóčnega in ga postavila v sredo cvetočega življenja, kakor pravi pobožno sporočilo iz tistih dni, ko o vseh teh problemih ni bilo še ničesar znanega? Ali se je pa razvil iz nižjih življenskih oblik? So ljudje,

ki jim je ta zadnja predstava nesimpatična. Kdor ima ljubezen do narave, ga taka znanstvena spoznanja ne bodo prestrašila. Kdor zasleduje človeško zgodovino in življenje, ne bo mogel najti drugega opravičila za dejanja svojega rodu, kakor baš to, da izviramo iz nižjih oblik in da bo preteklo še precej časa, da bo izginila »zver« iz človeka. Sicer pa tu ne gre za simpatije in antipatije. Znanost je dognala, da je človek produkt dolgega razvoja, ki ima svoje korenine v primitivnih prednikih. Kako je znanost prišla do take trditve?

Že francoski naravoslovec Lamarck je ob začetku 19. stoletja skušal dokazati, da so si v bistvu sorodna vsa bitja na zemlji, da so iz zelo preprostih osnovnih oblik nastajala višje razvita bitja. Okolica, izpreminjanje si je življenjski pogoji so jih silili k preobražanju. Organi živih bitij so reagirali na okoliščine, se izpreminjali, okrnili ali nastajali na novo. Veliki Anglež Darwin je čez pol stoletja videl ta problem drugače. Njegova osnovna misel je, da vsa živa bitja bojujejo neprestan »boj za obstanek«. V tem boju vzdržé le krepka bitja. Tako vse slabo izumira in nastaja izbira vedno boljšega, močnejšega in popolnejšega. Kakor se zdi to Darwinovo mnenje pravilno, mu nasprotujejo nekateri zakoni podedovanja, o katerih v Darwinovih časih še niso ničesar vedeli. Po Darwinovem mnenju vsako bitje, ki se je bolje od drugih prilagodilo zunanjim razmeram, prenese te pridobljene lastnosti na potomce, ki so še tem bolj dorasli razmeram, v katerih živé. Tako se ta bitja vedno višje razvijajo, dočim druga izumirajo. Znanost novejšega časa je imela dovolj sredstev in poti, da je raziskala to misel, in dognala je, da je v njej ranljiva točka Darwinovega nauka; kajti izkazalo se je, da se ne podedujejo tiste spremembe, ki jih doživi bitje pod vplivi okolice. Mnogo se jih je že veselilo, da je s tem Darwinov nauk pokopan. Moderne biološke raziskave so dokazale nasprotno in podkrepile Darwinovo teorijo. Tu ne moremo naštevati vsega kompliciranega dela in dognanja te znanosti, ki je darwinizem sicer modificirala in ga prav s tem utrdila. Na vsak način je bila potrjena razvojna teorija, ki je jedro vsega problema.

Darwinu pripisujejo, da je trdil, da je človek nastal iz opice. Resnica je ta, da je Darwin bil mnenja, da se je človek razvil iz nižjih oblik, torej iz živalstva, vendar si ni upal to javno izreči. Ernst Haeckel pa je v letu 1868. jasno in razločno povedal to resnico, ki so jo vneto pobijali do današnjih dni.

Ves človekov telesni sestav kaže, da spada človek med vretenčarje in v razred sesalcev; človek je veja tega drevesa, čeprav najvišja. Ker so človekovi telesni znaki najbolj podobni vrsti nekih opic (šimpanza, gorile itd.), ne more biti dvoma o tem, da imata človek in človeku podobna vrsta opic skupne pradede. Nič ni bolj jasno dokazalo izvora človeka od primitivnih prednikov kakor dejstvo, da človek v dobi svojega razvoja v materinem telesu kaže oblike, nastavke organov in razvojne stopnje, ki označujejo bitja nižjih vrst. Kakor da v materinem telesu nastajajoče človeško bitje še enkrat prav hitro ponavlja oblike, ki segajo milijone let nazaj. Često se tudi rode ljudje z raznimi živalskimi znaki. Slepč, ki nam je v nadlego, je v nas zadnji ostanek prebavnega organa, ki je zelo važen za sesavce, ki uživajo samo rastlinsko hrano. Je še mnogo drugih takih znakov; vendar bi bilo dokazovanje o razvoju človeka iz nižjih bitij pomanjkljivo, če se ne bi posrečilo najti stotisočletja stare ostanke ljudi, ki imajo nesporne znake primitivnosti. Ta izkopana okostja dokazujejo, da je bil tedanji človek po svojem telesnem sestavu in po svojih sposob-

nostih na mnogo nižji stopnji, kakor pa so danes živeči najprimitivnejši člani človeškega rodu. Izmed izkopnin so najpomembnejše v dolini Vézère v južni Franciji. Pred približno 150.000 leti je živel človek, čigar okostja so našli v tej dolini, v Belgiji, na Hrvaškem itd. Tega človeka imenujejo znanstveniki Neandertalca. Ta naš praded je imel majhno, okorno, toda izredno močno telo; najvišja postava je dosegla 150 do 160 cm. Noge so skrivljene, kolena močno naprej nagnjena. Imel je zelo nizko, ploščnato, nazaj padajoče čelo, nad popolnoma okroglima očesnima votlinama pa močne kosti. Čeljust z zobmi je kakor pri živali. Za modernega človeka karakteristične brade ni imel. Še starejšega človeka so našli pri Heidelbergu; ta je moral živeti pred 300.000 leti, to je ob začetku ledene dobe. Holandski zdravnik Lubois je našel na otoku Javi okostje, ki ni niti človekovo, niti od nobene opice, kar jih danes živi. Dali so mu ime »pitekantropus« (opičji človek), ki je baje zvezni člen med človekom in opico. Mnogo je še nepojasnjene, toda danes se že lahko reče, da je pred nekaj milijoni let živelo na zemlji bitje, iz katerega izvirata človeku podobna vrsta opic in človek. Od tega izvora so se odcepile različne vrste, ki so se razvijale dalje v različnih smereh po različnih ozemljih in razmerah. Kakor so nastale različne vrste opic, so se na drugi strani razvile različne človeške rase.

(Po Brüglu)

B. Traven, Zaklad Sierre Madre

Prevaia Taipá

3

Vas, ki so o njej Indijanci prošli večer govorili, je bila oddaljena komaj dvajset minut. Že to, da je bil tu privezan osel, ki se je pasel, je dovolj pričalo, da vas ne more biti daleč. Vendar se pa človek na tako reč ne sme popolnoma zanesti, kajti osel bi bil prav lahko tudi lastnina drvarja ali pa kakega oglarja.

V vasi so dobili nekaj jedil, fižol, tortile in čaj iz limoninih lističev. Pozno popoldne so prispeli na prvo petrolejsko polje. Dobbs je takoj stopil k nadzorniku, a nobeno mesto ni bilo prazno.

»Hočete jesti?« je vprašal nadzornik.

»Da,« je rekel Dobbs. »Tudi prenočili bi radi tu, če se da.«

»Bomo že tudi za to našli kak prostorček,« je rekel nadzornik in zopet odšel v svojo barako, prej pa je še pomignil proti kuhinji.

Indijanec se je držal obeh kakor klošč. Nista se ga mogla otresti. Ko so torej prispeli h kuhinji, si jih je kitajski kuhinjski nadzornik ogledal in nato odločil, da bodo jedli v kuhinji. Če bi bila Dobbs in Barber sama, bi jedla v jedilnici za belopolte delavce. Radi Indijanca pa to ne gre, kajti ti imajo lastno kuhinjo.

»Moža se morava iznebiti,« je rekel Dobbs med prežvekovanjem. »Saj vendar ne moreva potovati z njim po vseh petrolejskih poljih. Tako ne gre več dalje.«

»Jutri ga bova spodila domov,« je odvrnil Barber, ki si ni hotel pokvariti teka s tem, da bi sedaj koval načrte.

Pozneje sta šla Dobbs in Barber k delavcem, da bi slišala, kakšno je življenje tu in na okoliških petrolejskih poljih. »Nič posebnega,« je rekel

neki Šved dolgin. »Sami mrtvi vreli. V štirih vrelih je slana voda, v dveh pesek in v osmih sama ilovica. Povsod jih zasipajo. Ne hodita dalje. Le doli daleč na jugu vrtajo nove. Toda od tu ne moreta tja. Tja prideta preko Panuke ali Ebane; to pa je že v drugem okolišu.«

Spali so v nekem skladišču na starih vrečah, kjer so bili varni pred osli, in so nadoknadili spanje, ki so ga v pretekli noči radi tigrov zamudili.

Zjutraj so dobili še tečen zajtrk, nato so odkorakali dalje.

»Takole, preden greva še na drugo petrolejsko polje, kjer dobiva mogoče delo ali pa vsaj kosilo, morava Indijanca ubiti,« je rekel Dobbs, ko sta bila pol ure oddaljena od petrolejskega polja.

»Čujte,« je nagovoril Dobbs Indijanca, »sedaj greva sama dalje. Ne potrebujeva vas več.«

Indijanec ju je plašno pogledal in rekel: »Toda tigri, senjor!«

»S tigri pa morate kar sami opraviti,« se je vmešal Barber. »Midva vas ne marava s sabo.«

»Da, to je res,« je rekel Dobbs, »in če ne greste prostovoljno, boste nekaj doživeli, in sicer nekaj hudega.«

Indijanec je stal neodločno. Niti na mar mu ni prišlo, da bi prosil ali jima prigovarjal. Rekla sta, naj gre svojo pot, in s tem se je moral zadovoljiti. Ni pa bilo povsem jasno, ali je razumel, da jima je na poti, ali je doumel, da imata pravico izbirati si sopotnike, kakršnih si sama želita. Stal je tam in ni rekel nič.

Dobbs in Barber sta odšla. Toda Indijanec jima je sledil kakor od-slovljen pes, ki se ne more ločiti od svojega gospodarja. Vdanost ali zve-stoba ali kak drug podoben občutek ga niso vodili. Bil je skoz in skoz trezen materialist. Vedel je, da gresta na petrolejska polja; vedel je, da bosta zmeraj dobila kaj jesti; in vedel je končno, da ne bo nikoli poginil od lakote, če se jima pridruži. Če bi potoval sam, bi nikjer ne dobil niti drobtinice, komaj kaj od svojih rojakov, ki jih je bilo na ducate na vsakem petrolejskem polju. Tigrov se je res bal. Na petrolejska polja je hotel na vsak način, da bi povprašal po delu; ni si pa upal iti sam ali pa s kakim Indijancem. Strahote grmičevja in džungle je bolje poznal kakor belci.

Ko sta pol ure hodila, se je Barber okrenil in rekel: »Zopet se rjavi hudič plazi za nama.« Dobbs je pobral nekaj kamnov in jel Indijanca z njimi obmetavati. Toda Indijanec se je kamnom spretno umikal in je še bolj zaostal, da bi ga ne zadeli, če bi Dobbs ali Barber od časa do časa pobrala kamen in ga zalučala v Indijanca.

»Tegá se ne bova znebila,« je rekel Barber. »Nobena reč ne zaleže.«

»Ubiti bi ga bilo treba kakor bolno mačko,« je rekel Dobbs jezo; znova je pobral kamen in ga zalučil proti Indijancu.

Res, ko sta prispela na naslednje petrolejsko polje, je že štorkliav Indijanec z njima v kuhinjo, kjer je tudi on dobil porcijo jedi. Nadzorniku se je čudno raztegnil obraz, ko je zagledal, kako se plazi Indijanec za obema.

Dobbs in Barber sta povedala nadzorniku, kako ju Indijanec nepre-stano zasleduje, a nadzornik je samo zmignil z rameni. Ni prav vedel, kaj naj napravi z obema, ki potujeta z Indijancem po petrolejskih poljih.

Tu med ljudmi je hodil Indijanec zmeraj z obema, da bi ga lahko pošteno pretepla. Toda tega tu nista mogla. Nadzornik bi takoj vso trojico

spodil s polja, če bi se začeli pretepati. Toda da bi prenočila zunaj v grmičevju, je bilo poslednje, kar sta si Dobbs in Barber želela.

Prav tako se jima je godilo tudi naslednji dan. Indijanec je zvesto štorkljal za njima, ostajajoč za lučaj zadaj; napram vsemu, kar sta mu izrekla, je bil tako top, da nista vedela, kaj naj z njim napravita. Držal se ju je kakor klošč.

Končno pa sta se vendarle odločila. Tu na petrolejskih poljih itak ni bilo dobiti dela in tako sta sklenila, vrniti se po najkrajši poti v mesto. Bila je to edina možnost, da se iznebita Indijanca.

Proti večeru sta prispela v Villo Cuauthemoc, kjer sta bila srečala Indijanca na cesti, ki je vodila k poljem. Prav nič se ni čudil, da je že konec potovanja. Zopet je počenil na mesto, kjer je sedel pred tremi dnevi. In tam je čakal novih žrtev, ki bi nameravale k petrolejskim poljem.

Še isti večer sta prispela Dobbs in Barber k reki. Toda preko nje nista več mogla. Spala sta tostran reke pod širokovejnatim drevesom, kjer sta našla še tri druge goste, ki so životarili tu že štiri tedne, spali na prostem pod drevesom in dobivali hrano na ladih. Doživljali so slabe in dobre dneve. Doživljali so dneve, ko niso na ladjah dobili niti grizljaja kruha, in doživljali so zopet dneve, ko so na treh ali štirih ladjah kosili ali večerjali. Bilo je kakor pri loteriji.

Naslednje jutro sta se s splavom prepeljala v mesto. V dneh, ko sta bila odsotna, se ni v mestu nič spremenilo. Pred banko, pred Imperialom, pred restavracijami, kamor so zahajali ljudje, ki so kupčevali s petrolejem, so se še zmeraj potikali isti dečki, ki so bili tod že pred dvema, tremi, šestimi tedni in so prosjačili.

Barber je odšel po svojih potih, Dobbs pa je med tem spoznal, da na petrolejskih poljih prav tako težko dobiš delo kakor tu. To spoznavanje je bilo nekaj vredno. Tako si vsaj ni očitil, da ne bi izkoristil vsake prilžnosti, ki se mu je ponudila. Več kakor tekati za delom, pa najsi se pojavi kjerkoli, itak ni mogel. Na poljih ni bilo dela in tu ga ni bilo.

Toda neko jutro je Dobbs vendar dobil delo. Nakladal je strojne dele. Bilo je težko delo in vsak dan je dobil tri peze, od česar se ni dalo nič prihraniti. Po petih dnevih je bilo tudi to delo opravljeno. Neki dan je potem stal v bližini prevoza, ki vodi k železniški postaji panuške železnice. Nato je priteklo pet ljudi, ki se jim je močno mudilo. Eden izmed njih, neki tršat, grčat moški je zagledal Dobbsa, kako stoji. Ustavil se je, rekel nekaj spremljevalcem in zaklical Dobbsu: »Vi, hej! Ali iščete delo?«

»Da,« je zaklical Dobbs in stopil korak bliže.

»Pridite sem! Hitro! Imam delo za vas, če boste dobro pljunili v roke.«

Dobbs je bil poleg njih.

»Podpisal sem pogodbo, po kateri moram pripraviti na polju vse za črpanje petroleja. Neki mož je izostal. Imel bo mrzlico ali malarijo. Ne vem. Na mladiča ne utegnem čakati. Pa vi stopite na njegovo mesto.«

»Dobro, sprejemem. Koliko pa plačate?« je vprašal Dobbs.

»Plačam osem dolarjev na dan. Od tega odračunam stroške za prehrano. Znašajo eden osemdeset ali dva, ne vem še. Šest dolarjev vam ostane čistih v žepu. He? Nu, kaj?« »Grem.« Dobbs, ki bi še pred desetimi minutami tekel kakor lačna mačka za delom, ki bi mu donášalo dnevno samo dva dolarja, se je delal zdaj, kakor bi izkazal pogodbeniku posebno uslugo, če gre z njim.

»Potem pa morate takoj z nami, kar z mesta,« je rekel pogodbenik hlastno. »Taki, kakršni ste. Ne utegnemo vas čakati, da bi šli po svoje reči. Vlak v Panuko odpelje čez četrto uro, prepeljati na se moramo še prek reke. Torej naprej, naprej! Hitro, hitro!« Zgrabil ga je za rokav in ga vlekel za sabo k splavu.

4

Pogodbenik Pat McCormick je bil Amerikanec irskega rodu. Ni bil več mlad. Največji del svojega življenja je prebil na petrolejskih poljih v Texasu in v Mehiki. Delal je kot vrtalec, kot truckdriver, kot teamster, timekeeper, kot bodegaman, kot črpalec in še v mnogih drugih panogah, ki jih opravljajo na petrolejskih poljih. V zadnjih letih je delal bolj samostojno. Sprejemal je dela, ki so potrebna za ureditev petrolejskega polja. In ta dela je sprejemal pogodbeno. Določil je ceno, potem ko je bil skrbno preiskal mesto, kjer je bilo treba urediti vse potrebno za črpanje petroleja. Prav to preiskovanje pa je zahtevalo izkušnje, ki si jih je pridobil, če je hotelo biti uspešno. Šlo je za to, kako daleč je polje oddaljeno od najbližje železniške postaje, kako daleč od najbližje ceste, po kateri je še moči voziti s tovornim avtomobilom ali je tamkaj, kjer bi se naj uredilo petrolejsko polje, grmičevje ali džungla ali prerija. Ali je bila v bližini voda, ali se je dalo dobiti med domačini cenene pomožne delavce — vse je bilo treba preudariti, preden se je določila cena. Če je bila cena previsoka, se je zgodila družba morda s kom drugim; če pa je bila cena prenizka, je izgubil pogodbenik od svojih prihrankov. Toda ameriške družbe niso skope; če se jim je dokazalo, da so nastopile okolnosti, ki zahtevajo zvišanje pogodbene vsote, so radevoljno doplačale.

Iz Panuka so se odpeljali s tovornimi avtomobili, ko so bili naloženi tudi že z materialom, doli v južne okraje, dokler ni bilo konec ceste, ki je bila dovolj slaba. Od tam, kjer se je končavala, je bila vsekana v grmičevje približno tri milje dolga pot. Ta pot je bila prav toliko široka, da so mogli hoditi po njej indijanski pomožni delavci z otovorjenimi mulami. Pot se je končavala v jaso, katere premer je znašal približno sto metrov in ki je bila izsekana iz grmičevja. Iz te jase so hoteli napraviti petrolejsko polje, ker so družbini geološki strokovnjaki rekli, da bo tu najbrž olje.

Dvajset indijanskih pomožnih delavcev, ki so stanovali v nekaj miljah oddaljenih vaseh, je delalo tu že nekaj časa; izsekali so jaso in so razširjali sedaj pot, ki je vodila na glavno cesto, da bi mogli po njej voziti tudi tovorni vozovi.

V prvih dneh je spala šestorica pod preprostim šotorom. Dva Kitajca sta skrbela za pripravljanje kosil.

Plohe in deske, orodje, žeblje, vijake so privlekli sem že na mulah in oslih in vsaki dve uri je prispela zopet nova karavana. Vodniki karavan so bili tudi pogodbeniki. Plačani so bili za tovore in ne za delovni čas. Če bi jih plačevali za čas, bi se med potjo vlegli in bi spali. Tudi izsekavanje jase in ceste, vse so oddajali po pogodbi. Ljudje so pri tem dobro zaslužili, mnogo bolje, kakor če bi delali za dnevno mezdo. Najprej so si postavili barako, kjer so beli delavci stanovali in spali. Potem sta prišli še na vrsto kuhinja in jedilnica. To vse je bilo opravljeno v dveh dneh.

Eden izmed šestorice je bil oproščen od drugega dela, da je lahko s tropo Indijancev postavil ostale barake, medtem ko je ostalih pet začelo pod Patovim vodstvom postavljati vrtni stolp.

To je bilo prav hudičevo delo. Dobbs ni pri vrtnem stolpu še nikoli delal. Na ramah je moral vlačiti cente težke plohe, medtem ko je sonce neusmiljeno žgalo. Po treh dnevih so mu bila ramena kakor sirovo meso. Koža mu je v cunjah in progah visela po vratu, napol opečena, napol opraskana.

Ko so bile plohe pripravljene, je bilo treba izvrtati luknje za vijake. In vse to je šlo kakor ekspresni vlak. Da bi dnevno svetlobo tem bolj izkoristili, niso niti prav jesti utegnili. Nihče ni gledal na uro. Od prvega sončnega žarka do poslednjega rdečkastega bleska so garali in nape njali guzo. Po sončnem zahodu so delali še pri svetilkah, če je bilo treba izvršiti dela, ki se dajo opraviti ob njih. Električno razsvetljavo so napeljali šele mnogo pozneje, ko so dospeli stroji.

Ljudje, ki so bili vajeni takemu delu, so postavili plohe pokoncu, jih zaklinili, oprli in vrtni stolp se je zmeraj više dvigal v zrak in zmeraj nevarneje je postajalo delo v omotičnih višavah. Graditelji vrtnih stolpov so se s koleno oklenili opore, medtem ko so z rameni in rokami in s pomočjo meč potiskali močan ploh kvišku; nato so v omotičnih višinah in, držeč se samo s koleno, toliko časa premikali težak ploh sem in tja, dokler niso vtaknili vijakov v izvrtane luknje in jih privili. Ljudje so morali biti kakor opice ali celo še spretnejši kakor opice, da niso padli navzdol in si zlomili tilnik ali pa polomili rok in nog.

Končno so vrtni stolp kronali. Z vitlom so privlekli na vrh težke železne valje, preko katerih so tekle debele vrvi iz žice, ki dvigajo in spuščajo sveder. valje je bilo treba razen tega še zagozditi.

Najtežje delo je bilo izvršeno. Sedaj je prišla strojnica na vrsto. Nato skladišča za orodje in zalogo.

Med tem je bila tudi pot že končana in prvi tovorni avto je mogel pripeljati od železniške postaje prav do sem.

Ozka reka je tekla tri milje daleč v grmičevju. K tej reki so napeljali vodne cevi, ob rečnem bregu pa so zgradili hišico in postavili vanjo motorno črpalko. Do tega dne so si priskrbovali vodo v vrčih, ki so jih prinašali osli. Sedaj so jo črpali in spravljali v kotlih.

Potem je prispel parni stroj, ki ga je pripeljal silen traktor. Naslednji dan je privlekel traktor, ki se ga je ure daleč slišalo puhati in sopihati in drdrati, še parni kotel.

Zopet dan kasneje so prispela orjaška lesena gonilna kolesa, ki so bila podobna velikim mlinskim kolesom: okrog njih so bile ovite vrvi ali verige za svedre. In prišel je še dinamo. naveljali so elektriko in neki večer je zažarel prostor sredi grmičevja, ki je še pred malo tedni ležal nedotaknjen v tropski samoti, prav tako nedotaknjen kakor ob ustvarjenju sveta, v žarki električni luči, ki ne pozna noči. Grmičevje je izgubilo nočni mir, in kamor so segli žarki neusahljive svetlobe, je jelo grmičevje hirati. Naslednje jutro je ležalo pod električnimi svetilkami nako pičenih milijone in milijone žuželk.

Drdranje strojev, ki je neprestano dan in noč napolnjevalo grmičevje, je pregnalo njegove prebivalce iz domovine. Morali so se izseliti v neznane nove pokrajine, kjer so upali, da bodo našli hrano in mir.

Sedaj so prispeli pravi petrolejski delavci. Delo rigbuildov, delavcev, ki so zgradili, kar je potrebno za petrolejsko polje, je bilo končano. Od-potovali so v mesto nazaj in čakali na novo pogodbo. Novo pogodbo so sklenili včasih v treh dneh, včasih v šestih tednih, in zgodilo se je tudi, da so nanjo po šestih mesecih še zmeraj čakali. Petrolej je kakor igra s

kockami. Vtaknejo v kakšno polje deset tisoč, dvajset tisoč, petdeset tisoč dolarjev, in ko navrtajo toli globoko, kolikor se le da, potem ne najdejo olja, temveč slano vodo ali pesek ali ilovico. Potem vrnejo grmičevje njegovim pravnim lastnikom, ki si ga tako hitro in trajno prisvoje, da je leto dni pozneje vsaka človeška sled zabrisana. Petrolej je igra s srečo. Lahko izgubiš vse svoje premoženje, lahko pa tudi s petimi tisoči dolarji pridobiš pet milijonov dolarjev. In zato so vsi, ki imajo oprayka s petrolejem, danes bogati in jutri revni. Delajo tedne in mesece, zakopani globoko v grmičevju ali v džungli. In kar so si tam s težkim delom prislužili, napravijo v treh dneh v mestu. Pa tudi tisti, ki denarja ne napravijo, to so previdneži in varčneži, se ga kmalu iznebe. Čakajo in čakajo in čakajo na delo, dokler ne izdajo poslednje peze, potem pa prosjačijo pri ljudeh, ki obiskujejo Imperial, Luisran, Southern ali pa gredo v banko. Od usode zavisi, ali dobiš delo na petrolejskih poljih, od nje pa tudi zavisi, ali sploh prodro do petroleja.

Prav tako se je godilo tudi Dobbsu. Stal je tam in ni mislil na delo. In že ga je imel v žepu.

»Kaj pa je z mojim denarjem?« je vprašal Dobbs pogodbenika.

»Kaj pa je?« je rekel Pat. »Ne bodite vendar tako sitni. Svoj denar boste že dobili. Saj vam ne bom ubežal.«

»Potem pa dajte vsaj nekaj,« je zahteval Dobbs. »Nu, dobro,« je odvrnil Pat, »dam vam trideset odstotkov.«

»In ostalo?« je vprašal Dobbs.

»Še ne vem. Še sam nisem dobil denarja.«

Dobbs je dobil trideset odstotkov zaslužene mezde. Tudi ostali denarja še niso dobili. Tisti, ki so ga energično zahtevali, so dobili od Pata štirideset ali petdeset odstotkov. Dva druga, ki sta ga hotela obdržati pri dobri volji, da bi ju tudi pri naslednji pogodbi zaposlil, sta dobila samo pet odstotkov, ker sta mu zelo boječe pripovedovala, da še nista večerjela in tudi hotela ne moreta plačati.

»Rad bi vedel samo, ali je dobil goljuf svoj denar ali ne,« je rekel Dobbs Curtinu, ki ga je bil pogodbenik tudi najel.

»Da, če bi to le vedeli,« je odgovoril Curtin. »Družbe često zelo počasi izplačujejo pogodbenikom, ker jim primanjkuje gotovine, kajti vrtanje požre sila denarja.«

Ves teden nista niti Dobbs niti Curtin mogla najti Pata McCormicka. V hotelu ga ni bilo. Toda neki dan sta ga srečala, ko je šel po drugi strani ceste.

»Alo, nadenj!« je zaklical Curtin Dobbsu. In že je bil pri njem. Tudi Dobbs je hitro prispel.

Curtin je zgrabil Pata za srajčni rokav. Pat ni imel ta hip jopiča.

»Kje je najin denar, ti pesjan? Takoj nama boš dal zasluženi denar, ali pa te razsekava na drobne koščke. Takoj!« Curtin je izrekel to precej glasno in z grozečimi pestmi.

»Pa hitro in nobenih izgovorov!« se je vmešal Dobbs. »Že tri tedne čakava na denar.«

»Mirujta vendar,« je rekel Pat polglasno in ju zvlekel v bar, kjer je takoj naročil tri velike kozarce habanera. »Saj vendar lahko rešimo to reč mirno. Le poglejta, prihodnji teden sklenem novo dobro pogodbo in potem še eno, prvo za Amatlan in drugo za Corcovado. Pa vaju zopet vzamem s sabo. Dobra delavca sta in prav rad z vama delam. Živela!«

Dvignil je kozarec in trčil z njima.

Pili so.

Potem je rekel Curtin: »To je prav lepo, da naju nameravate znova zaposliti. Toda brez denarja ne delava. Kje je najin denar?«

»Nisem še dobil denarja. Cek še ni nakazan.« Potem se je istočasno obrnil k natakarku in zaukazal: »Še tri velike kozarce habanera.«

»Čujte, človek,« je rekel sedaj Curtin nepotrpežljivo, »le ne mislite, da nama boste sedaj odšli in da naju boste namilili z žganjem.«

»Namilil?« Pat se je delal začudenega. »Da bi jaz vaju z žganjem namilil? To ni nič kaj preveč —«

»Kaj je, to je prav vseeno,« je rekel Dobbs. »Zahtevava denar, ki sva dovolj težko zanj delala. Če naju zopet zaposlite ali ne, itak nima pomena, če ne plačate.«

»Pes, prekleti, kje je najin denar?« Curtin je nenadoma zakričal, kakor da bi bil ob pamet. Mogoče je žganje nanj drugače vplivalo, kakor je Pat pričakoval.

»Toda ponavljam vama, da sam še nisem dobil denarja.«

Tedaj ga je zgrabil Curtin spredaj za grlo, ga stresel in rekel: »Denar sem, ti ropar, ali pa ti razbijem lobanjo tule ob mizi.«

»Mirno, gentlemen, mirno,« se je vmešal sedaj natakark. Sicer pa se za vse skupaj ni dosti zmenil. Snažil je točilno mizo, kjer so zapustili kozarci robove, nato pa si je prižgal cigareto.

Pat je bil močan dečko in se je branil. Toda Curtin je bil bolj jezen. Dobbs je stopil bliže, kakor bi hotel ta hip skočiti v Pata.

Pat se je sedaj izmuznil iz oklepa, stopil korak nazaj in rekel lokavo: »Vidva pa sta res pravečata bandita. To bi moral vedeti. Toda rajši si dam kaj odrezati, kakor da bi vaju še kdaj zaposlil. Tu imata denar, in izginita mi izpred oči.«

»Za to vaju ne bova prosila za dovoljenje,« je rekel Curtin.

Pat je segel v hlačni žep in potegnil ven pest dolarskih bankovcev, ki jih je nosil popolnoma zmečkane v žepu.

»Tu je vaš denar,« je rekel Dobbsu. V hipu je odštel pravilno vsoto. Do centa natančno je vedel na pamet, koliko vsakemu dolguje. Porinil je denar k Dobbsu in potem je z isto roko, ki je držal v njej denar, odštel še za Curtina in mu ga vrgel tja.

»Tako,« je rekel z glasom, ki z njim odpravljam nadležne upnike, »sedaj me pa, prosim, ne nadlegujta več. Denar imata, jaz se bom pa že znal varovati, da ne bom več zaposlil takih roparjev, ki ničesar ne razumejo.«

Vrgel je na točilno mizo tri peze za žganje. Nato je porinil klobuk na tilnik in stopil iz lokala, zapustivši tam oba, kakor bi ga bila do smrti užalila.

5

»Človek, čemu pa stanujete v Clevelandu?« je vprašal Dobbs Curtina, ko sta stopila na cesto in koračila mimo hotela Southern. »Tam plačate vendar za noč najmanj tri peze.« »Štiri,« je odvrnil Curtin. »Pojdite vendar z mano v Oso Negro, petdeset centavov,« je svetoval Dobbs. »Mi je preumazano tam in nič drugega kakor sami potepuhi.«

»Kakor hočete. Ko vam denar poide, se boste itak izkricali v Oso Negro, kakor vsak. Saj meni zaenkrat tudi še ni potrebno. Toda tistih par plenka plenka skušam hraniti. Kdo ve, kdaj bo spet kaj vzcvetelo. Na kosilo hodim k Kitajcu, za petdeset ga dobim, prav tako kakor preje.«

Prispela sta do konca trga, kjer je stala velika trgovina z dragulji La Perla. Obstala sta pred njo in si ogledala vso krasoto. Kar bleščalo se je od samega zlata in diamantov. V izlozbi je bil diadem za osemnajst tisoč pez. Nič nista rekla, občudovala sta samo nakopičene zaklade, pre-mišljevala o vrednosti, ki je ležala tu, in mislila na ogromne vsote denarja, ki ga morajo imeti nekateri ljudje tu v mestu, da si morejo kupiti take reči.

Mogoče je to, kar sta tu videla, odvrnilo njune misli od petroleja. Kajti, kdor je tu živel, je mislil samo na petrolej, mislil samo v petroleju in mislil samo na življenske možnosti, ki so kakorkoli s petrolejem v zvezi. Kdor je delal ali špekuliral, vsak je mislil na petrolej. S hrbtoma sta se naslonila na izložbena okna in zdolgočasno gledala prek trga, za katerim so bili vidni ladjini jambori. To ju je spomnilo na potovanja in pa na to, da so še druge dežele in drugi viri dohodkov, kakor v tem mestu.

»Kaj pa prav za prav sedaj nameravate, Curtin?« je vprašal čez nekaj časa Dobbs. Človek se končno vendarle naveliča postopati in čakati, kdaj bo slučajno kaj našel. Saj ni drugega kakor samo čakanje in čakanje. Denarja je zmeraj manj, dokler niste neki dan ponolnoma suhi. Potem pa se začne znova stara pesem, začnete prosjačiti pri tistih, ki pridejo za en dan ali za eno noč s petrolejskih polj. Prav trdno sem odločen, začeti nekaj drugega. Prav sedaj je čas, dokler imam še denar. Ko ti ga zmanjka, potem stojiš tu in se ne moreš niti ganiti.»

»Tudi jaz se že tretjič pečam s tem vprašanjem,« je odvrnil Curtin. »Vem, kako je in kako ta reč gre. Toda niti ene prave misli nimam. Kopanje zlata, to je še edino.«

»Dobro ste pogodili,« mu je segel Dobbs v besedo. »Tudi jaz sem pravkar mislil na to. Končno ni to prav nič drznejša špekulacija kakor čakanje na delo na petrolejskih poljih. Saj je komaj kje kakšna dežela, kjer toliko zlata in srebra čaka, da ga nakoplješ, kakor naša.«

»Stopiva tja le in sédiva na klop,« je rekel Curtin. »Reči vam moram, da nisem tu propadel radi petroleja, nego radi zlata,« je pripovedoval Curtin, ko sta sedla. »Nameraval sem v petrolejskih okrožjih samo tako dolgo delati, dokler bi ne imel v pesti dovolj denarja za kopanje zlata. To stane namreč precejšnjo vsoto. Treba je plačati potovanje, nakupiti si lopate, sekire, ponve in drugo orodje. Potem pa moraš še štiri do osem mesecev živeti, preden kaj zaslužiš. Ko pride končno čas obračuna, se lahko pripeti, da vse izgubiš, denar in trud, ker nisi ničesar našel.«

Dobbs je čakal, da bi Curtin še kaj povedal, toda Curtin je molčal; zdelo se je, da nima več kaj povedati.

(Dalje prihodnjič.)

Knjige in knjižnice

Tone Seliškar, Nasedli brod (Roman v treh delih. Izdala Tiskovna zadruga v Ljubljani 1932). — Po svetovni vojni pa do nastopačasne konjunkturedvospodarstvu se je zapadnoevropska socialna književnost močno razmahnila: bila je poudarjeno borbena — saj so se zdeli v prvih letih po končani vojni cilji vendar tako blizki! — in ta borbenost se je odražala i v vsebini i formi. Takrat so nasta-

jale kakor iz granitnih kvadrov zložene revolucionarne pesmi, ki so opevale množico, korakajočo naprej in rušečo vse, kar je zastarelega in gnilega. Nič ni bilo subtilnega v teh verzih, vse je bilo približano pojmovanju delavskih množic: to so bili spevi in kriki mase na potu k ciljem. Slični so bili tudi romani in novele, ki so nastali v tej dobi: v njih so pisatelji opisovali predvsem proletarijat in njegovo bor-

bo, vse pa je bilo močno tendenčno usmerjeno.

Preobrata, ki so vanj upale množice, ni bilo, nastopila je celo doba začasne konjunktore. Kar je tako mimogrede v dobi revolucionarnega vala prišlo v delavski tabor, se je začelo zopet od njega poslavljaliti. Po kratki začasni konjunkturi smo se zbudili s težkim mačkom: nastopila je gospodarska kriza, množice proletarijata so bile pahnjene v brezposelnost: tista kolektivna vez, ki je spajala delavce pri stroju, v delavnicah v skupnost, se je za hip razbila. Iz celotne usode je nastalo polno malih, majčkenih usod; zlasti brezposelni proletarijat je postal često plen fašizma. Toda zmeda med delavstvom je trajala samo nekaj časa: danes se zopet zbira in ustvarja solidnejšo bazo za delo, kakor kadarkoli prej. Meščanstvo se je ob nastopu krize zavedlo nevarnosti in je začelo demontirati svoboščine. Nad Evropo je zavladalo nazadnjaštvo in slednje močno vpliva na intelektualce in književnike, ki imajo sploh dober nos za »duh časa«.

Počasi se zbira in konsolidira proletarijat, val, ki bo potegnil za sabo množice, je še daleč. In prav v takih razmerah je najtežje delati v delavskih vrstah: pred nami je dolga cesta podrobnega dela in drobnih bojev, ki v njih ni prav nič junaškega. To vse pa ni za »genijalne« ljudi, zato se drže še ob strani. Pesniki, ki so peli še dvajsetega leta krvave pesmi in so se pozneje raztepli po redakcijah meščanskih listov, se še niso vrnili k nam. »Ker morajo živeti«, pišejo blago, ki ne moti prebave sitim ljudem. Kulturo imajo tisti, ki jo plača, in ustvarjena je po podobi tistih, ki jo plačujejo.

Vse, kar sem napisal, velja — seveda z izjemami — i za svetovno i za našo domačo književnost. Da je res tako, se prepričamo že s površnim pogledom v kataloge novoizšlih knjig ali pa v izložbe knjigarn. Iz slednjih so izginila dela proletarskih pisateljev, z njimi vred pa so tudi izginili naslovi, ki so udarjali kot gesla. Pojavili so se naslovi izpred vojne dobe: ljubezen, romantično obdelane postavbe iz zgodovine, vmes Mussolini in Hitler. Okrog naslovov zverženi, celó bidermajerski okrasni. Namesto borbenosti vlada v književnosti osladna vsečlovečanska »Gefühlsduselei«. — Lion Feuchtwanger se je n. pr. zaprl zopet v zgodovino, Ernst Glaeser pa joka nad Alzacijo in piše idealistično.

Prav nikomur z vsem tem nočem kaj očitati — vse so le gole konstatacije. Resnica, ki ji moramo pogledati v oči. Ni očitanje, ker vemo, da razmere delajo ljudi.

Sicer pa sem hotel pisati o najnovejšem Seliškarjevem delu. Seliškar nam je predvsem znan kot pesnik »Trbovelj«. Slednjo pesniško zbirko je izdal v dobi, ko so se vsak dan v tajništvih delavskih organizacij kopičile pristopne izjave in ko je tudi sam živel sredi delavcev. Danes živi Seliškar v drugačnem miljeju, živi sredi malomeščanskega okolja. To je prvo, drugo pa je, da je napisal svoj roman za meščansko založbo. To je treba upoštevati, kajti meščanska založba vendar ne bo izdajala romanov iz proletarskega življenja, kajti to moti prebavo. O krizi pa itak že preveč slišimo.

Za snov »Nasedlega brodu« si je izbral Seliškar malomeščanstvo in njegovo življenje in roman smemo po pravici imenovati biologijo te čudne človeške zvrsti, ki je spričo omejenosti svojih možganov in malenkostnega egoizma brez dvoma najstrašnejši produkt kapitalističnega gospodarskega sistema. »Nasedli brod« je prerez skozi slovensko malomeščansko resničnost, kakor je bila slabo parfimirana v predvojni dobi in kakor je doživela svoj debakel med vojno in v vrtincih prvih povojnih let. Vse to nam je orisal pisatelj na malomeščanskem zakonu. Roman je razdelil v tri dele, ki značijo vsak posebno dobo.

Glavni junak v romanu je Justin, nekaka inkarnacija našega malomeščana in njegove usode. Justin je izšel iz delavske družine — oče mu je zaveden proletarec in naročnik »Zarje«, a svojega sina ni znal po svoje vzgojiti, marveč mu skuša pomagati »navzgor«. V malem trgu na Štajerskem odpre Justin trgovino in v tej kramariji, ki mu je kraljestvo in ki so vanje usmerjene vse njegove misli, si izoblikuje ono, čemur pravimo »kramarska duša«. »Drži z liberalci in ima sokolski krog«, da desetak za Sokola, prav toliko pa tudi za cerkveno bandero: glavno je trgovina in njen prospeh. Njej podredi tudi svojo ljubezen: v pričakovanju na bogato doto poroči Ano, osamljeno sentimentalno dekle, ki nima — kakor vsi sentimentalneži — nič trdnega v sebi in je živo nasprotje krepke in tudi po duhu zdrave sestre Marte. In tako splava Justin v tipični malomeščanski zakon. »... Živel je v veri in trdnem prepričanju, da si je z zakonom pridobil ženo, ki mu je nihče ne more ugrabiti. Zakon je vez, s katero je bila žena priklenjena z vsemi členi na njegovo prepričanje.

Žena mu je pokorna!

Žena mu je lastnina. Lastninska pogodba je podpisana v poročnem listu« (str. 210/11).

Kramar in sentimentalna Ana ne spadata vkup in začno se pojavljati v za-

konu prve razpoke. Tik pred vojno je prišel zakon že ob svoj zmisel, postal je nesrečna zveza dveh, ki sta iz materijelnih vzrokov priklenjena drug na drugega. — Za ozadje je orisal pisatelj v bežnih črtah klaverno našo predvojno dobo: politične debate po provincialnih oštarjih, ki ne segajo preko lastnega plotu, boj med liberalci in klerikalci, narodno veselico — skratka vse, kar spada k našemu predvojnemu rodoljubju.

Splošno moramo reči, da je prvi del, ki obravnava predvojno dobo, najšibkejši. Sentimentalni priokus tega dela je mestoma neužiten — vsaj za sodobnega človeka. Razen tega pa pisatelj to dobo premalo pozna, da bi jo orisal, kakor je v resnici živila. In potem čemu tisti pokloni liberalcem, ki jim pripisuje mnogo preširoke razglede o »osvoboditvi«, ko je treba le pogledati v »Slovenski narod« od l. 1912.—1914., da dobi človek o tem znamenitem navdušenju za osvoboditev docela drugačno sliko? — Dasi roman nima namena orisati samo naše predvojne dobe, vendar je to, kar nam je tu Seliškar podal, premalo in deloma orisano pod napačnimi razgledi. Naša predvojna doba še zmeraj čaka na svojega oblikovatelja.

Takoj pa postane Seliškar boljši v drugem delu, ki nam v njem orisuje vojno dobo. Justin odide na fronto, je tam »nekoliko« ranjen, pride v zaledje, kjer se njegov kramarski instinkt kmalu razbohoti in najde svoje polje. Postane ono, čemer so frontni vojaki rekali »Étappenschwein«. Justin trguje na račun armade, poklada tisočak k tisočaku, se vmes po vseh pravilih kurbá in dobi sifilis. Skratka: visoka pesem najogabnejšega tipa, ki jih je vrgla vojna na površje. — Med tem se njegov zakon, »pisana pogodba med možem in ženo« doma krha: Ana najde svoj tip v češkem častniku slikarju. — Vse to dogajanje pa spremlja grandiozno ozadje: navdušenje malomeščanske mase ob napovedi vojne, ki pa preide ob prvih smrtnih poročilih in ob pomanjkanju živil v apatijo. Suhi bazar, kjer so padali nerodni ljudje, ki so v pijanosti rekli več, kakor je bilo potrebno, dalje fronta, bolnice itd.

Po svetovni vojni (III. del) nadaljuje Justin življenje, ki ga je bil pričel. Prišla je zanj vrtoglava verižniška doba, ko je po privatnih borzah po kavarniških zakotjih kupčeval in barantal z vagoni masti, sukna, pšenice, kave, ki jih sploh videl ni — vse na račun stradalajočih množic; in kakor je pridobival, tako je izgubljal denar s plesalkami, v barih, z alkoholom in priležnicami. Zraven vsega pa je Justin »narodnjak«. »Narodnjak sem... Zbirajo na primer za stavbo kake narodne šole. Odrineš en, dva

tisočaka in ti zato vzdajajo v vežo spominsko ploščo. Potem daruješ primeren znesek za kakšen muzej — postavijo ti doprnski spomenik v vestibulu. Kupiš od sestradanega umetnika nekaj slik — časopiši te proglase za mecena. In tako ti z denarjem vred rasteča slava in ugled, narod pa te časti.« (Str. 310/11.)

Ana išče ljubezni in jo upa najti pri medicincu Gorjupu, tipu, ki ni v prvih povojnih letih bil tako maloštevilno zastopan po univerzah. Gorjup je politični konjunkturist, je vse, od česar pričakuje dobička: klerikalec, komunist in nato orjunaš.

Ko se vrnejo normalne razmere, se sesuje vsa z verižništvom zgrajena stavba, je Justin že bebec, paralizirani. Ana se zateče k sestri Marti, ki živi z Joštom srečno življenje.

Vsekakor moramo šteti Seliškarju v zaslugo, da nam je podaril tako obširen tekst, kakršnega Slovenci že dolgo nismo dobili. Roman pa ima tudi velike tehniške in psihološke napake, ki ga močno kaze. Omenil sem že osladnost prvega dela. Tretjemu delu se pozna hitrost in nedognanost. Justinov propad je kar vse preveč napisan po — programu. Izmed malenkosti naj omenim, da bi pisatelj v prvem delu prav lahko opustil tisto starinsko obračanje k čitatelju, ki nikakor ni v skladju z realizmom: tako je pisal Jurčič in, če se prav ne motim, je bil on zadnji, ki je uporabljal tako tehniko. Opis malomeščanske zakonske samozadovoljnosti močno spominja na zakon Weiskopfovega Virfla.

Karakteristike oseb so večidel posrečene: prav dobro je orisan Justin, dalje Ana, nadvse Gorjup. Med prave psihološke infantilnosti pa moram šteti zgodbo celjske prostitutke, ki jo pisatelj uporablja kot »deus ex machina«: nenedoma se namreč pojavi kot dobrosrčna usmiljena sestra v vojaški bolnici, kjer je čudovito »idealna«. Zgodbe o »dobrosrčnih in plemenitih« prostitutkah so močno zastarele in so imele svojo modo v Verlainovih časih. Med svetovno vojno pa so imele prostitutke kvečjemu to javno vlogo, da so služile c. kr. policijskim in vojaškim oblastvom za konfidentke pri iskanju dezertarjev.

»Nasedli brod« moramo šteti med vojne romane, čeprav obravnava v glavnem samo del te žalostne: njen vpliv na razkroj malomeščanskega zakona.

V intervjuju, ki je bil objavljen ob času, ko je roman izšel, v »Jutru«, je proglasil pisatelj svoje delo za socialni roman. V tem se z njim ne moremo docela strinjati, kajti sicer bi morali vsako več ali manj realistično delo proglasiti za socialno delo. Seliškar nam v tem svojem romanu nikjer ne slika malome-

ščanstva in njegovega propada kot posledico gospodarskega sistema.

Vkljub vsemu temu pa roman toplo priporočamo našim knjižnicam v nabavo; je še zmeraj mnogo boljši kakor marsikaj, kar izdasta bodisi Tiskovna zadruga ali pa Jugoslovanska tiskarna. Talpa.

O letošnjih knjigah Cankarjeve družbe.

Merilo delavske marksistične kulture v Sloveniji sta »Svoboda« in »Cankarjeva družba«, »Svoboda« vzgaja delavstvo v duhu kolektizma, to je skupnega boja za boljšo prihodnost človeštva. Tudi inicijativo za dobro knjigo je dala v letu 1932 Svoboda, izdala je prepotreben Marxov »Kapital« v poljudni razumljivi izdaji; kaj smo delavci s »Kapitalom« dobili, o tem mi ni treba pisati.

Cankarjeva družba je pa letos že četrtrič poslala med delavstvo svoje odlične publikacije. Nasprotnikom naše knjige niso všeč, mi, delavci jih pa pridno prebiramo, ker sodoživljamo v njih svoje lastno trpljenje in bol, a obenem vidimo pot, po kateri si bomo priborili boljšo bodočnost.

Koledar CD. Uredil Talpa. Vsebina koledarja je letos vse bolj pestra in zanimiva kot druga leta. Silno zanimiv in tehten je Talpov članek o K. Marxu za 50-letnico njegove smrti. Talpa nas ob spominu na K. Marxa seznanja z velikimi voditelji znanstvenega socializma s. F. Engelsom in F. M. Bakuninom (o Bakuninu glej Abditusa knjigo »Idejni predhodniki današnjega socializma in...«). Nadalje nam prikazuje v slikah strahote pariške komunne in žalostno smrt komunnardov pred zidom federirancev. Talpov članek nam bo dobra pomoč za pravilno razumevanje »Kapitala«.

Od prevodov sta prav dobra I. Ehrenburgova »Pipa miru« in V. Lidina »Modro runo«, oba je poslovenil Talpa; značilna sta radi tega, ker sta iz povojnega ruskega slovstva.

Jože Pahor je prispeval črtico »Dva moža«, sliko iz kmetiškega upora za M. Gubca. Krasna je Cerkvenikova črtica »Slepec in njegov brat«.

Temeljito razpravlja Fabius »O teritorialni razdelitvi Sovjetske unije«. Slede Klicarjev članek »Rojstvo industrijskega veka«, Kardelja »Standard Oil Company« in Volkač »Postanek in razvoj človeka«; članki so značilni radi dobrega poznavanja in temeljito obdelane snovi.

Da ne pozabim omeniti krasne pesmi M. Klopčiča »Razsvetljeno okno«, Seliskarjevo »Črna mati« in Kozarjevo »Pesem rudarjev«.

V koledarju je mnogo slik K. Kollwitzve, Masereela in Grosza, od domačih

pa slike L. Ravniharja in N. Pirnata. Koledar krasi tudi slika K. Marxa.

Priobčena je tudi pesem A. Aškerca iz Bajramske legende in njegov kip, delo N. Pirnata.

Obseg koledarja je letos malo manjši, a je v njem toliko dobrih stvari, o katerih ni treba poročati. Urednik koledarja s. Talpa je dal koledariu ono enotnost in pomembnost, ki ga dela med delavstvom našega, to je marksističnega. Talpa ni imel lahke naloge, živimo v času, ko delavski razred radi velike krize in nizkih plač izgublja poslednjo kapljo svoje srčne krvi.

Dva svetova. Spisal I. Molek. Povest »Dva svetova« je življenjepis našega ameriškega rojaka Molka. Pripoveduje nam, kako je odšel iz Bele Krajine kot kmetski fant v Ameriko, kako je tam doživel različna razočaranja, kako je prišel nevede kot stavkokaz v Calumet, se tam seznanil z revolucionarjem J. Šarcem, delal na polju in v rudniku ter se sploh seznanil z voditelji delavskega gibanja. Vse to nam prikazuje Molek v osebi Toneta Plesca.

Knjiga je živ dokument trpljenja našega človeka v tujini, a je tudi dokaz, koliko intelektualnih sil je v naših ljudeh onstran velike luže. Želeli bi nadaljevanja »Dveh svetov«.

Uvod knjigi je napisal naš znani pesnik Mile Klopčič. Iz uvoda tudi posnemamo, da je Molek že veliko napisal in da je sedaj glavni urednik dnevnika »Prosvete« v Ameriki.

Sirene tulijo... A. Rožmanc. Sodobna povest mladega socialnega pripovednika; je toliko nova, ker nam slika v njej trpljenje fabriških delavcev, glad otrok, jetiko delavskih žen, štrajk in končno demonstracije pred fabrikjo, kri...

To je krik človeštva, to je usoda cele naše delavske generacije, ki se dan na dan trudi za to borno življenje.

Rožmanc nam je dal dokument našega časa, v njegovi knjigi ni tistih lepih fraz, v njej je življenje z vso veliko tragiko delavčevega življenja; način njegovega izraza je lep, jezik čist, svoboden, kot samo življenje.

Ob taki knjigi trepetajo naša srca in naš razum, naš horizont je fabrika in če hočete tudi rudnik, tu smo mi doma, zato pa, kdor tu zagrabi, ta ima uspehi, in Rožmančeva knjiga ga tudi ima. Mnogi bomo v njej odkrili svojo bol... svoje zahteve in tudi svoje radosti...

Hermynia zur Mühlen. Včeraj je bilo, jutri bo...

Krasne pravljice, ki bodo vplivale čisto svojstveno na mladino, tudi odrasli bodo s pridom čitali te pravljice.

Pričujoče pravljice ne bodo vstvarile v mladini fantazije o nekem kraljestvu

palčkov itd., temveč mladini odkrijejo že sedaj vsa tista težka pota življenja in bridkosti, katerih bodo kaj kmalu deležni, to je delo v tovarni in jami, a še večja skrb, brezposelnost in beda.

Takih pravljic potrebuje naša mladina, ker le taka mladina bo naša.

To je edini prevod letošnje izdaje C. D. in upravičeno trdimo, da je krasen; pravljice je prevedel s. A. Cerkvenik.

Kljub težki gospodarski krizi, ki tlači največ delavski razred, stopa C. D. pogumno po svoji začrtani liniji. Vsi bi jo morali podpirati, vsak član svobodnih strokovnih organizacij in »Svobode« bi moral biti član C. D., ker »delaš za skupnost, vstvarjaš za prihajajoče« (Dostojevski, Bratje Karamazovi).

Kolja (Rogaška Slatina).

Spomenica 25 godina rada Radničkog pjevačkog društva »Proleter« (1907—1932), Sarajevo 1932. Str. 32.

Ob svoji 25 letnici je izdalo Delavsko pevsko društvo »Proleter« v Sarajevu zelo okusno izdelano spomenico, ki sta jo uredila ss. Petar Rajković in Djura Vitković. Spomenica obsega uvodno slavnostno pesem Saita Orahovca »Proleteru!« Sledijo slavnostni članki Sretna Jakišića, Djure Vitkovića, Bogdana Krekića, Petra Rajkovića, Jovana Palavestre, Mirka Faturja, Milorada Belića, Franja Raušerja, Rajka Vitasa, Mata Starčevića, B. K. Jošta, Vlada Bogeljića in igrokaz Nadina. Spomenica je tiskana na najboljšem papirju, ima zelo mnogo ilustracij in umetniški zelo okusen ovitek rdeče barve z zlatim napisom. Spomenica je prav lep spomin na 25 letnico sodružnega društva in okras za vsakogar, ki jo ima na svoji mizi ali knjižnici.

—on—

Živalce in roparji. (Knjiga pravljic. Pripoveduje Adolf Wenig. Iz češčine prevedel dr. Fr. Bradač. Ilustriral Milko Bambič. Založba »Žena in dom« v Ljub-

ljani. 1932. Str. 80. Cena vez. 30 Din). — Zgodba o petelinu, kozlu, gosi, ovnu, psu in mački, ki so se naveličali svojih gospodarjev ter odšli po svetu. Njih dogodivščine in doživljaji, ko so naleteli na roparsko gnezdo sredi gozda in so izgnali strahopetne oz. zaradi slabe vesti trepetajoče razbojnike. Med potjo si živalce pripovedujejo zgodbe in pripovedke, ki so tako zelo spretno vpletene v zgodbe, in take zgodbe si pripovedujejo tudi roparji. Živalce si pripovedujejo prigodbe o bedasti ženi, zakaj renči pes na mačko, o skupnem gospodarstvu mačke in miške ter o lenem Martinu in njegovi ženi Mani. Roparji pa si pripovedujejo: o kmetu, tatovih in zvitem sosedu, kako so roparji opeharili puščavnika za kozo, kako so v Raztrganih Rovtah kradli divjačino ter o tistem, ki je delal izpit za tata. Zgodbe pojasnjujejo številne celostranske ilustracije, ki so zelo primerna in prikupna dela Milka Bambiča. —on—

Knjižnica »Svobode« na Jesenicah v IV. trom. 1932. Jeseniška Svobodna knjižnica prav lepo uspeva. Od okt. do dec. 1932 jo je obiskalo 381 starih in 24 novih obiskovalcev (v l. 1931 381 in 13), ki so si izposodili skupno 762 slovenskih in 78 nemških knjig (777 in 57) ter so plačali izposojnine Din 1182.75 (Din 1177.50). Po mesecih je bil obisk in izposojenih knjig: oktober 105 in 8, 235 in 20 (1931: 154 in 5, 311 in 21); november 123 in 5, 231 in 26, (112 in 5, 250 in 18); december 153 in 11, 296 in 32 (102 in 3, 217 in 18). Knjižnica je imela v začetku leta 1932 694 slovenskih knjig, ob zaključku jih ima 752. Vzdržuje se popolnoma sama. Število nemških knjig je ostalo neizpremenjeno. Posluje vsak četrtek zvečer v I. nadstr. v Delavskem domu na Savi od 6. do 9. ure zvečer. Knjižnica nabavlja vsa najnovejša slovenska dela in je stalno izpopolnjevana. Obiskujte jo še vse bolj. —on—

Naš pokret

Kulturno delo v mariborski »Svobodi«. Mariborska podružnica »Svobode« je tudi v letošnji sezoni priredila že celo vrsto predavanj, ki se vrše vsako drugo sredo. Predvsem je treba pripomniti, da so ta predavanja mnogo bolje organizirana, kakor so bila prejšnja leta, in tudi obisk je mnogo večji, tako da je dvorana v Delavski zbornici pri vsakem predavanju dodobra zasedena. Doslej so se vršila sledeča predavanja:

1.) 5. okt. je otvoril predavateljsko sezono s. Ciril Štukelj, ki je govoril o

temi »Delavska kultura«, a se je dotaknil tudi drugih perečih problemov delavskega gibanja. Predavanje se je vršilo v okviru prosvetnega večera, kjer so nastopili naši pevci in deklamatorji.

2.) 19. okt. je govoril s. Bogo Teplý o »Sodobni Nemčiji«; predavatelj je orisal najprej gospodarski in politični razvoj v Nemčiji od l. 1870. dalje, pokazal, zakaj je gospodarska kriza najbolj občutna prav v tej deželi, nato pa je obširno razpravljal o vzrokih in ciljih nemškega fašizma.

3.) 2. nov. je predaval s. Bogomir Stupan o »*Revoluciji l. 1848.*«. S. prof. Stupan je obširno, a precizno obrazložil vzroke in potek revolucije v Franciji, končno pa se je dotaknil tudi revolucij v Nemčiji in Avstriji.

4.) 16. nov. je nastopil prof. Leon Detela, ki je govoril o »*Darwinu in razvojni teoriji*« ter dal slušateljem globok pogled v snovanje narave.

5.) 30. nov. se je vršilo medicinsko predavanje. Dr. med. Josip Vrtovec je na podlagi filmskih slik govoril o »*Razvoju plodu v materinem telesu*«.

6.) 14. dec. se je vršil 2. prosvetni večer s petjem in deklamacijami, s. prof. Stupan pa je to pot predaval o »*Utopičnih socialistih*« (Owne, Saint-Simonu in Fourierju).

7.) 11. jan. je znova nastopil s. Teplý, ki je obširno razpravljal o temi »*Marksizem in vera*«. Predavatelj je govoril najprej o postanku vere, nato o veri v kapitalistični družbi, končno pa se je dotaknil vprašanja o etiki in zmislu življenja.

Kakor lansko leto smo tudi letos organizirali *socialni tečaj*, vendar ga je obiskovalo samo 15 soderugov, dočim lani 45. Obdelane so bile sledeče teme: 1.) Zgodovina delavskega gibanja (s. Stupan), 2.) Dialektični materializem (s. Teplý), 3.) Govornišvo in dopisništvo (s. Eržen). 4.) Knjigovodstvo (s. Pelikan), 5.) Uvod v Marxov »Kapital« (s. Pipan), 6.) Zakon o zavarovanju delavcev (s. Presl), 7.) Socialne institucije (delavske zbornice, borze dela, obratni zaupniki) (s. Petejan).

21. jan. se je vršila v mariborskem gledališču prva delavska predstava v letošnji sezoni in sicer na pobudo »Svobode«. Vprizorjeni so bili *Kreftovi »Celjski grofje*«. Ob tej priliki je razredno zavedno delavstvo skoro docela napolnilo gledališče.

Občni zbor podružnice »Svobode« na Prevaljah se je vršil v nedeljo, 15. januarja, na Lešah. Iz poročil odbornikov posnemamo, da je bilo delo te podružnice zelo agilno. Priredila je v pretekli sezoni pet predavanj s skioptičnimi slikami, in sicer: Japonska, Svetovna vojna, Španija, Racionalizacija dela in Postanek stroja. Predavala sta s. Doberšek in Gabriel Čop. — Prav agilen je tudi dramski odsek, ki je priredil tri igre in sicer: Etbin Kristan »Zvestoba«, Gangl »Sin«, Cankar »Hlapec Jernej« (dvakrat); z Ganglovim »Sinom« je gostovala »Svoboda« tudi v Črni. Vse vprizoritve so dosegle prav lep uspeh — i moralno i materialno. Z dohodki si je podružnica preuredila oder. — Izmed ostalih prireditev je treba omeniti še izlet na Urško goro,

ki se je vršil kot protest proti misionarstvu na Lešah. — Knjižnica šteje 500 knjig — 200 slovenskih in 300 nemških. Izposojenih je bilo v pretekli sezoni 82 slovenskih in 25 nemških knjig. O knjižnici se je vnela precej dolga debata, kajti iz poročila je razvidno, da se izposodi premalo knjig. Delni vzrok temu je, da so Lešani skoraj vse knjige, ki so v knjižnici na razpolago, že prečitali; zato se sklene votirati 400 Din za nakup novih knjig. — Stanje blagajne je zadovoljivo, podružnica je tudi redno obračunavala prispevke centrali.

Po poročilu odbornikov se je oglašil k besedi s. prof. Bogo Teplý kot delegat centrale. Pohvalil je zunanje delo podružnice, opozoril pa je sodruga na potrebo bolj intenzivnega notranjega dela, t. j. vpoglabitve v marksizem. Vkljub temu, da so razmere na Lešah silno težke — saj bo rudnik s 1. febr. svoj obrat skoraj popolnoma ustavil —, je vendar treba napeti vse sile, da se pridobi novih članov. Ne zadošča namreč, da se čuti posameznik kot zavedni proletarec, treba ga je pridobiti za člana »Svobode«, kjer se naj udejestuje in izobrazuje v marksističnem pravcu.

Po poročilu s. delegata se je vnela daljša debata o nadaljnjem delu. Sklenila se je ustanovitev krožka za čitanje Marxovega »Kapitala« ter prireditev več predavanj.

Pri volitvah so bili izvoljeni sledeči sodrugi: predsednik Srebotnik Jakob, podpredsednik Vožank Ivan, tajnik I. Čop Pavel, tajnik II. Jurač Drago, blagajnik I. Dretnik Ivan, knjižničar I. Brunkar Alojz, knjižničar II. Fužir Rudolf, gospodar Stanovšek Hinko, vodja dramskega odseka Ivartnik Ivan, preglednika računov: Topolovec Anton in Krakolinik Kristjan.

S pozivom na složno delo in solidarnost je bil občni zbor zaključen.

Občni zbor podružnice »Svobode« v Črni. »Svoboda« v Črni spada med najagilnejše, najbolj konsolidirane in najzavednejše naše podružnice v Mežiški dolini. Tam so res zbrani taki sodrugi, da jih je človek vesel. Ta podružnica je imela redni letni občni zbor v nedeljo, 22. januarja. Dopoldne istega dne se je vršilo dobro obiskano strokovno zborovanje in sodrugi, ki so prišli od drugod, so počakali kar čez poldan na občni zbor, ki se ga je udeležilo tudi precej prijateljev nečlanov »Svobode«. Izmed teh je že med občnim zborom šest priglasilo svoj pristop v društvo, ko jim je s. delegat Teplý pojasnil pomen naše kulturne organizacije.

Agilno delo podružnic se razvidi že iz tega, da se je število članstva od lanskega leta pomnožilo za 100 odstotkov.

Dramski odsek je vprizoril same vzgojne komade, kar priča o zavednosti in pravilni usmerjenosti sodrugov. Vprizorjene so bile sledeče igre: Remec »Užitkarji«, Et. Kristan »Zvestoba«, Cankar »Kralj na Betajnovi« (obenem so gostovali s to igro še na Lešah in pri Sv. Heleni), Gorkij »Na dnu« in Gangl »Sin« (gostovanje sodrugov z Leš). Najbolj je ugajala Gorkega drama »Na dnu«. Odsek si je priredil sicer majhen, a ličen oder, ki povsem ustreza zahtevam. — Podružnica je prirejala tudi izlete: dva na Leše, dalje na Ludranski vrh in končno na Šumahov vrh; poslednjega izleta se je udeležilo okrog 160 sodrugov in sodružic. — Tamburaški odsek šteje 12 članov in je nastopil pri vseh prireditvah, vsega skupaj desetkrat. — Tudi knjižnica je prav lepo urejena in redno posluje. Šteje 470 knjig (od lani je narasla za 128 del); obiskuje jo 33 članov, ki so si izposodili 247 knjig (od junija meseca).

Po poročilu odbornikov se je oglasil k besedi s. delegat prof. Bogo Teplý, očrtal pomen kulturne organizacije in razvil program za bodočnost.

Pri volitvah so bili izvoljeni z malimi izpremembami vsi prejšnji odborniki, in sicer: predsednik Steržej Franc, podpredsednik Raušer Anton, tajnik I. Puhanc Franc, tajnik II. Knez Franc, blagajnik I. Stopajnik Miloš, blagajnik II. Provalnik Jože, knjižničar I. Forštner Ivan, knjižničar II. Modrej Aleš, gospodar I. Zagar Franc, gospodar II. Obertauc Silvester, dramski odsek: Krašovčec Ivan, tamburaški odsek: Forštner Ivan, revizorja: Ipavc Jože in Šalman Berta.

Po občnem zboru se je vršilo v istih prostorih predavanje; predaval je s. Teplý o »Karl Marxu« ter je obrazložil v uri trajajočem govoru njegovo življenje, njegove ideje in pomen. Dvorana je bila do zadnjega kotička zasedena in vsi so verno sledili predavateljevim besedam.

Ta dan je bil za Črno dan razredne zavesti, ki je v tem oddaljenem kraju visoko vzplamtela: dopoldne strokovno zborovanje — borba za kruh, popoldne prireditve »Svobode« — borba za duševni kruh; po predavanju pa se je dokaj sodrugov vsulo v gostoljubno krčmo sodruga Kneza, prišli so tamburaši in ure so minevale v sodružnih pomenkih in o načrtih za bodoče delo. Ko bi vladala povsod taka solidarnost, tako prijateljstvo in taka zavednost in volja za delo kakor v Črni, potem bi bilo lahko...

Trbovlje. Pri ustanovitvi kulturne organizacije »Svobode« je bil prvi namen ustanovitev knjižnice in se je nabavilo veliko knjig. Knjižnica je prav lepo uspevala. V času razkola pa se je moralo prenehati s knjižnico. Dolgo let je morala biti

zaradi tega knjižnica zaprta, čeravno se je odbor trudil na vse načine za njeno zopetno oživljenje. V lanskem letu je pa knjižnica začela zopet redno poslovati. V posameznih mesecih je izposodila sledeče število knjig: januar 360, februar 234, marec 284, april 196, maj 158, junij 152, julij 107, avgust 68, september 101, oktober 196, november 209, december 242. Skupaj je 1533 obiskovalcem dala 2424 knjig. — Knjižnica posluje vsako nedeljo dopoldne in vsak četrtek popoldne. Obiskujte jo!

Trbovlje. Dramski odsek »Svobode« je še v tej sezoni priredil 4 gledališke predstave, in sicer »Hlapec Jernej« dvakrat in veseloigro »On in njegova sestra« dvakrat. O prireditvi »Hlapca Jerneja« je izšlo že v decemberski številki »Svobode« poročilo. Veseloigra »On in njegova sestra« je bila že pred 10 leti na tukajšnjem odru odigrana. Sedaj smo jo uprizorili 11. decembra. Akoravno so bili igralci večinoma novi, so občinstvo tako navdušili, da je bilo treba igro ponoviti na novega leta dan. Dvorana je bila pri obeh predstavah nabito polna. Poleg starega »kanona« s. Teržana v vlogi pismonoše, se je izkazala tudi s. Osolinova v vlogi njegove sestre. Tudi vse ostale vloge so bile dobro podane. Dramski odsek pripravlja za 2. februarja dramo »Vstajenje«, ki jo je pred leti odigral Delavski oder v Ljubljani. V splošnem si je naš dramski odsek pridobil zopet oni sloves, ki ga je imel nekdaj. Med igralci je tudi več veselja in zanimanja za delo na dramskem polju, kot je bilo to nekdaj časa.

Pevski odsek se tudi pridno pripravlja za nastop pri I. prosvetnem večeru, ki ga bo »Svoboda« v kratkem priredila.

Šahisti tudi pridno trenirajo, samo smučarji doslej niso prišli do razmaha. No, sedaj so dočakali sneg. S. Breznik stalno spopolnjuje knjižnico, ki ima tudi lepo število obiskovalcev. V splošnem se je delo oživelo, novi člani vedno pristopajo.

»Svoboda« Zagorje. — Z zadovoljstvom se oziramo na svoje delovanje v pretečenem letu. Dramski odsek je pridno uprizarjal igre v zadovoljstvo občinstva, ki je v lepem številu posečalo predstave. Več predavanj se je vršilo, na katerih je predaval s. prof. Teplý iz Maribora; vsa predavanja so bila dobro obiskana, osobito zadnje, ki se je vršilo 11. decembra 1932. Čeprav je bila močna agitacija proti udeležbi s strani župnišča, je kljub temu bila dvorana nabito polna. Knjig se je izposodilo 648. Nogometashi so odigrali več prijateljskih tekem in dve poskusni. Šahovski odsek se je v pretečenem letu nanovo ustanovil, odigrali so par simultank z gg. Kravskopfom, Herinkom in Bregarjem. H

koncu leta se je ustanovil pevski zbor, ki nam je za Silvestrov večer zapel nekaj delavskih pesmi pod vodstvom sodruga Pirca, tako da smo lahko ponosni na svoj napredek, če pomislimo, v kakšni krizi se nahaja celotno delavstvo in koliko se imamo boriti s temnimi elementi, ki so vedno na delu, da bi nam onemogočili razvoj kulturnega gibanja. Mnogo bi lahko pripomogli starejši sodrugi, če bi ne bili tako zelo konservativni in mladino bolj cenili in si ne domišljali, da so patenirani marksisti. Drugi hočejo biti marksisti, in so tako daleč od marksizma, da sami in s svojo mladino (sinovi in hčarami) podpirajo in sodelujejo pri raznih meščanskih društvih in so zraven še najbolj agilni nasprotniki »Svobode«.

Prva prireditev v tem letu je bil svetni večer »Svobode« dne 6. januarja. Na sporedu so bile mladinske deklamacije, recitacije iz Cankarjevih odlomkov, petje pevskega zbora »Svobode« in veseloigra. Sviral je tamburaški zbor »Svobode«. — Veliko pozornost je vzbujal pevski zbor, ko je v tako kratkem času svojega obstoja pokazal tako sposobnost, kakršne ni nihče pričakoval. Čestitamo vsem članom zbora, posebno pa še sodrugu pevodnji Pircu za njihovo požrtvovalno delo.

V ponedeljek, dne 9. januarja, je odborova seja sklenila, da se vrši redni občni zbor naše podružnice v nedeljo, dne 29. januarja 1933 ob 2. uri popoldne.

Hrastnik I.

Na Novega leta dan je naš mladinski odsek Svobode I. odigral igrico »Lola«, komedijo v 4 slikah, in moramo z velikim veseljem priznati lepo napredovanje tega mladinskega gibanja, ki je že lani prav pridno nastopal. Tako obeta biti priden tudi letos, saj se je prvi postavil ob začetku 1933 na noge in zopet študira novo predstavo, ki jo vprizori v februarju. Le tako naprej.

Dramski odsek se pripravlja na novo igro »Očiščenje«, katero je spisal s. Cerkenik. 8. januarja je vprizoril igro »Stari greh«, ki je sicer bila že pred leti igrana, a tudi sedaj je bila dvorana nabito polna; zato bi v prvi vrsti zopet pripočeli **podaljšanje dvorane**, ker je ena najmanjših v dolini. Kakor je bila pred leti to edina dvorana, so jo v tem pogledu drugi medtem prehiteli.

Lepo delo in skrb za svojo mladež vodi zlasti v teh težkih dneh podr. Svobode II. Kakor je že stari običaj: Miklavževu ali božičnice za stare vernike, da obdarujejo svoje otroke, tako je storila za novo leto podr. II. in obdarovala svoje mlade, okroglo 100-po številu, od katerih so revnejši prejeli razna oblačila, drugi zopet sadje in slaščice. Stalo je to mnogo

denarja, a podružnica je s tem dejanjem pokazala, kako sveto se zaveda, kako je treba vzgajati v ljubezni svojo generacijo. Opazila se ni samo hvaležnost in radost otrok, ampak tudi njihovih starši so bili veseli dela »Svobode«.

Svoboda I. je kakor običajno tudi letos priredila Silvestrovo in sicer z dokaj lepim sporedom; nastopil je dramski odsek in odigral komedijo v enem dejanju »Zaklad«. Nato je nastopil mladinski odsek s številnimi deklamacijami — in še pevski odsek z lepimi pesmimi. Tako se je to vrstilo do polnoči. Za Novo leto je pozdravil navzoče s. K. Malovrh, ki je v kratkih besedah želel, da bi leto 1933 bilo leto proletarčevo. Zato je treba vztrajnosti.

Zalog. — Naša podružnica je imela svoj šesti redni občni zbor 15. jan. t. l. Iz poročil predsednika Kačarja, tajnika Kosa, blagajnika Klavsca, načelnika dramskega odseka Mazovca, načelnika godbenega odseka Gregoriča in nogometnega načelnika Mandiča se je videlo, da je podružnica marljivo delovala. Upriporile so se tri igre, priredila so se tri predavanja, več prosvetnih večerov, izlet na Golico, mnogo dnevnih bivanj v naravi, veliko nogometnih tekem; godbeni odsek, ki se je komaj dobro ustanovil, ima pa svoje redne vaje. Blagajna se je vestno vodila. V debati, v katero so posegli predvsem ss. Mandič, Šabec, Majeršič, Mazovec in Tomšič, je šlo predvsem za nogometni klub. Večina je zahtevala, naj izstopi iz LNP. Majeršič je rekel: Kjer gre samo za rekord, tam ni solidarnosti. Starem odboru je bil izglasovan absolutorij. Nato je zastopnik centrale S. Štukelj razlagal smernice, po katerih naj bi delovala podružnica. V nov odbor so bili izvoljeni z večino glasov: Kačar Josip kot predsednik, nadalje Ivan Kos, A. Zupančič, M. Majeršič, Fr. Intihar, Anton Snoj, Ant. Sosič, P. Čermelj, P. Tomšič, Ambrož, Gregorič, Sl. Tomšič; namestniki: Fr. Tavrer, Mejač; v nadzorstvo: Iv. Šabec, A. Sešek in Polde Maček.

Iz Ptuja. Slavnostna otvoritev društvenih lokalov »Svobode« dne 17. decembra 1932 je ob lepi udeležbi prav dobro uspela. Uvodoma se je predsednik s. Matjašič spomnil žrtev v Hrastniku, katerih spomin so počastili navzoči stoje z enominutnim molkom. Nato je orisal že davno potrebo društva po lastnem domu in podčrtal požrtvovalno delo sodrugov za te lastne prostore. Obenem je izrazil željo, naj bi se vsi delavci teh prostorov pridno posluževali, ker le resnična izobrazba bo dvignila delavsko kulturo. Za tem je govoril s. Delpin o kulturi »narodna« in »ljudstva«, opiraje se na predava-

nje Iv. Cankarja iz l. 1907, naglašajoč pri tem, da je še zdaj v mnogih ozirih tako kot takrat, zlasti pa drži eno: ni kulture, ni znanosti in umetnosti brez dela. Govornik je bil burno pozdravljen. Sledile so deklamacije naših mladih, godbeni nastopi tamburašev in pevski zbor, ki je zapel »Vzbujenje duhov« in še več drugih, za kar je žel priznanje.

Zahvaljujoč se navzočim za obisk ter želeč, da bi naj bile vse naše prireditve tako številno obiskane, je s. M. zaključil ta za ptujsko delavstvo pomemben večer.

Silvestrovanje »Svobode« v novem lokalu je lepo uspelo.

Pevske točke, kakor tudi po s. Delpinu prirejen govorni zbor, je v »Besedi« dobro odrezal. Šaljive točke Sentjurca, šaloigra »Pri zobozdravniku« kakor tudi solospjev Gabriela »Dekliška želja« so ugajale.

Posebno viharno pa je bil pozdravljen pozdravni govor in spomenica »Novemu letu«, ki pravi h koncu: »Nekoč nam bo vendar prišlo Novo leto. Nekoč bomo posedli zemljo, takrat bomo vsem na svetu podali roke. Po vsem svobodnem planetu, kjer bo vladalo resnično bratstvo in enakost, bodo radiozvočniki oznanjevali:

Sodrug! sodružice, mnogo sreče Vam v Novem letu.«

Dramski odsek na Jesenicah. V nedeljo, dne 15. januarja 1933, je dramatični odsek jeseniške »Svobode« ponovno uprizoril burko »Moč uniforme«. Burka s petjem je prav dobro izpadla in so vsi igralci storili svojo dolžnost. Krojaški mojster (s. Šetinc), pomočnik Milek (s. Škrli), mojstrica (Agata) (s. Weisova), Milekova dekle (s. Kraševčeva), potnik Mayer (s. Kancijan), eksekutor (s. N. Bernard), lovec (s. Oblak), odborniki (ss. Zupan, Hlade, Stravs), služkinja (s. Škrljeva) so igralsko in pevsko izpolnili svoje vloge in pripravili gledalcem precej smeha in krohot. Obisk pa ni bil zadosten. Režija s. Škerljeva. Pevske točke je spremljal na klavirju s. Rinaldo Milan. V odmorih je prav dobro sviral koncertni orkester kovinarske godbe pod vodstvom s. Franca Čelesnika. Zdaj se študira več novih iger. Tudi prosvetne večere bo pričel prirejati dramski odsek.

—on—

Plesna šola jeseniške »Svobode« se vrši z velikim uspehom. Pričela se je komaj začetkom januarja t. l., pa ima obiska nad 30 do 40 parov. Vrši se ob nedeljah in ob četrtkih. Če je v nedeljo dvorana zasedena, pa ob ponedeljkih.

Silvestrov večer »Svobode« na Jesenicah. Tudi jeseniška »Svoboda« je proslavila prihod novega leta. Priredila je v veliki dvorani Delavskega doma na Savi

Silvestrov večer, ki je bil prav dobro obiskan. Sodelovali so predvsem dramatični in pevski odsek »Svobode« ter koncertni orkester kovinarske godbe SMRJ. Dramatični odsek je uprizoril burko s petjem »Moč uniforme«, ki je bila tako igralsko kakor pevsko razmeroma dobro podana in je vzbudila ogromno pritrdjenja in odobravanja. Smeha je bilo toliko, kakor da bi se morda navzoči hoteli nasmejati za vse, kar so med letom zamudili; med letom, ki zlasti v prvi polovici marsikomu ni dalo smejati... Zatem je nastopil pevski odsek »Svobode«, ki je pod vodstvom s. M. Jerama zapel tele pesmi: Ivan Ocvirk »Deklica počakaj«, V. Vodopivec »Ob večerni uri«, Canič: »Stara ljubezen« in opolnoči Scheuevo »Vzbujenje duhov«. Zatem namesto govora še recitacije prigodne pesmi s. Čufarja Toneta. Po polnoči pa je s. Martin Jeram zapel še primeren kuplet o preteklem letu na Jesenicah, ki je obral vse dogodke, ki so se vršili na Jesenicah v minulem letu. Kuplet je ugajal vsem. Tudi pevci so storili svojo dolžnost, dasi so bili pri zadnji pesmi nekam nesigurni. Na to pa se je začela v gostilniških prostorih Delavskega doma prosta zabava, ki je trajala do policijske ure. — Novo leto je napočilo, z njim novih »365 dni, novih 365 noči«. Da bi v njem staremu svetu vsaj kakšen temeljni kamen odbili!

—on—

Koncert steklarske godbe na pihala, kateri se je vršil dne 1. decembra 1932 v prostorih steklobrusilnice, je prav lepo uspel. Program ni bil majhen in so bile nekatere točke dokaj težke, zlasti, če pomislimo, da je to mlada godba, ki se je ustanovila šele pred dobrim letom in pol in zbrala okrog sebe same začetnike. Priznati ji moramo, da je od kratkega obstoja in s tem svojim krstnim koncertom vredna svojega življenja.

Dobrunje pri Ljubljani. — 29. jan. je podružnica »Svobode« proslavila svojo petletnico. 12. februarja bo imela svoj redni občni zbor in tedaj bomo podali pregledno poročilo o agilnosti naše podružnice.

Kočevje. — V našem kraju je tako huda kriza, da ni misliti na kak večji razmah »Svobode«. Vendar vztrajamo in držimo. 8. januarja smo imeli svoj občni zbor, ki je pokazal napredek podružnice kljub hudim časom. Novoizvoljeni odbor sestoji večinoma iz starih odbornikov.

Knjižnica Svobode I. se polagoma razvija. Da ni takega obiska, kot bi ga bilo želeli, je pač glavni vzrok težko nabavljanje knjig. V zadnjih treh mesecih je obiskalo knjižnico 145 ljudi, novih je pristopilo 16. Izposodilo se je skupaj 252 knjig, od teh 186 leposlovnih in 66 znanstvenih.

Sodrug, sodruziče, obiskujte našo mlado knjižnico!

V času, ko je naš delavec izmučen in izmozgan do skrajnosti, si ne išče zabave v hrupnih gostilnah, vendar si pa želi razvedrila, da vsaj za trenutek pozabi vsakdanje skrbi. Zato vedno bolj pridno sega po čitvu ter se zbira v delavskih pevskih in godbenih društvih, ki se kaj pridno in lepo razvijajo in kažejo povsod svojo solidarnost. Že v juliju 1932 smo poročali, kako lepo je Svoboda I. organizirala svoj pevski koncert z brezplačnim sodelovanjem rudarske godbe in kako lepo je isti uspel zlasti še v moralnem pogledu! V nedeljo, dne 15. januarja, pa je priredila rudarska godba svoj koncert in povabila k sodelovanju še pevski zbor »Svobode« I. Vršil se je koncert v Narodnem domu. Rudarska godba, ki jo vodi z veliko poživovalnostjo g. Turnšek, je svoj nelahki program odigrala precizno in v dinamičnem oziru zelo zadovoljivo, če pomislimo, da je treba za skladbe, kakor so: Pikova dama, Rigoletto in Ciganka, mnogo študija. Zelo je napredovala od lanskega koncerta. Opazila se je vzorna disciplina, katero smo pred leti dokaj pogrešali, tako pri rednih vajah kot nastopih. Moški zbor »Svobode« I. s pevovodjo Al. Podlogarjem je rešil svojo nalogo častno; v začetku je bil sicer nekoliko plah, a se je kmalu opomogel ter v lepem podajanju stopnjeval od točke do točke in je moral Foersterjevega »Spaka« ponoviti. Dvorana je bila polna. V lepem številu so obiskali koncert tudi Trboveljčani. Koncert je trajal dve in pol uri. Ljudje so bili zelo zadovoljni.

Cv. K., Socialistična vzgojna internacionala.

Po koncu svetovne vojne, leta 1922, so se v Salzburgu sestali zastopniki sedmih narodov: Angleži, Nemci, Holandci, Italijani, Avstrijci, Švicarji in Čehoslovaki in so se tam razgovorili o skupnem in vzajemnem delu svojih organizacij, ki skrbijo za delavskega otroka od 14. leta starosti. Ustanovila se je Mednarodna delovna zajednica socialističnih vzgojnih organizacij s sedežem na Dunaju. Posle so vodili avstrijski »Prijatelji otrok«, predsednik pa je bil znani Max Winter. Kmalu so pristopili k zajednici še Madžari. Prvo delo zajednice je bilo izvršeno z ujedinjenjem nemških delavskih mladinskih vzgojnih organizacij v veliko enotno državno zvezo. Ko je pristopila k delovni zajednici še mednarodna zveza socialističnih učiteljev, je bila preosnovana ta delovna zajednica v socialistično vzgojno Internacionalo. Istega leta se je vršila v Oxfordu na Angleškem mednarodna delavska vzgojna konferenca, ki ji je prisostvovalo 26 držav. 1925. leta je prisostvovalo slični konferenci v Marseillu 22

držav. Velika konferenca se je vršila leta 1928 v Bruslju, kjer so prvič sodelovale vse tri socialistične mladinske internacionala: vzgojna, mladinska in sportna. — Prisotnih je bilo 181 delegatov iz 22 držav. Tu je bilo vzpostavljeno sodelovanje med vsemi tremi internacionalami, ki je bilo potem utrjeno in ojačeno še v Pragi in Kopenhagnu. Prišlo je do določitve treh nalog, ki so vsem tem trem internacionalam skupne:

1. Ustanovitev vzajemne vzgojne in omladinske korespondence in dopisnega urada;

2. prirejanje skupnih tečajev o pedagoških vprašanjih;

3. določanje skupnih dogovorov o mednarodnih počitniških potovanjih in kolonijah.

Leta 1929 so sklenili ustanoviti tudi mednarodno knjižnico za deco.

Številčno stanje organizacij, ki so združene v socialistični vzgojni internacionali, je sledeče:

V Danski obstoji od l. 1905 društvo »De Unges Idrast« s sedežem v Kopenhagnu. Imelo je 1929-30 l. 6.000 članov in je obsegalo 10.000 šolskih otrok v 72 skupinah. List za voditelje tega gibanja »Lederblad« izhaja v 800 izvodih.

V Nemčiji so v Berlinu združeni »Prijatelji otrok« v vsedržavni zvezi. — Vodja tega gibanja je dr. Kurt Loewenstein. Ta zveza ima 565 skupin, 100.000 članov in 6.500 stalnih sodelavcev. Leta 1930 je priredila 82 tečajev ob koncu tedna (Wochenendkurse oz. Weekendkurse). Leta 1930 je imela v velikih počitnicah 5 otroških republik, ki so imele 8.000 udeležencev.*) Troje njenih organov izhaja v 264.500 izvodih. Gibanje podpira finančno izdatno tudi stranka.

V Letski obstoji zveza »Latvijas Bernu Draugu Biedruga« s sedežem v Rigi, ki združuje 30 organizacij oz. krajevnih društev, 80.000 članov in 550 stalnih sodelavcev. Zveza ima ilustriran časopis za deco in enega za odrasle.

V Avstriji obstojajo od l. 1908 »Prijatelji otrok« (»Kinderfreunde«) pod vodstvom Maksa Winttra, A. Jalkotzijs in drugih. Imajo do 100.000 članov, vplivajo na 80.000 otrok in imajo 387 skupin.

Na Poljskem obstoji v Varšavi Delavska zajednica prijateljev otrok. Članov je imela 1929. leta 849, skupin 21, otrok 7647, zavetišč 31, domov za majhne otroke 11 klubov 14 itd. Pri otrokih je uvedeno načelo samouprave. Njihovo glasilo izhaja dvakrat mesečno.

Na Rumunskem imajo v Cernautiju (Cernovicah) v nekdanji avstrijski

*) Glej v »Svobodi« I. 1931, str. 222, Weinbergerjev članek: »Otroške republike v l. 1930.«

Bukovini društvo Prijateljev otrok. Ima 110 članov in obsega 80 otrok.

V Švici so se združile posamezne skupine Prijateljev otrok l. 1928 v Deželno zvezo socialističnih organizacij Prijateljev otrok v Švici s sedežem v Zürichu. Ta zveza ima 400 članov in v 14 skupinah 1.400 otrok. Zveza deluje sporazumno s socialističnimi vzgojnimi in izobraževalnimi centralami, s socialističnim abstinent-skim gibanjem, s Prijatelji prirode in z delavskimi sportnimi in telesnovzgojnimi organizacijami. Njih glasilo je isto kakor avstrijsko. Prirejajo v obliki otroških republik tudi počitniške kolonije.

V Češkoslovaški obstoji v Brnu Zveza Prijateljev otrok. Ustanovljena je bila 1922. leta in deluje zlasti v nemških pokrajinah Češkoslovaške republike. Imela je l. 1929 124 skupin v devetih okrožjih, 6000 članov ter je obsegala 10.000 otrok, 1500 rdečih postolk (Rote Falken) je tvorilo še 65 posebnih skupin. Dalje ima ta zveza oz. pridružene ji skupine 5 lastnih domov, 50 otroških knjižnic, 10 lastnih igrišč itd. Ima tudi dve glasili. Finančno podpirajo to gibanje zlasti strokovne organizacije in pa bolniške blagajne delavstva v ČSR.

Na Madžarskem obstoji od leta 1917 Ogrska zveza prijateljev otrok v

Budimpešti. Ima zdaj 2.300 članov v 22 skupinah in obsega 6.000 otrok, 124 vzgojiteljev, svoje knjižnice, prirejajo se tečaji itd. Zveza ima tudi svoje glasilo v 3.000 izvodih.

Te zgoraj naštetе organizacije so Internacionali izrecno pridružene. Obstoji pa še precej delavskih vzgojnih in mladinskih organizacij, ki se internacionali še niso pridružile in je Internacionala z njimi samo v prijateljskih zvezah.

Te organizacije so v Združenih državah Sev. Amerike s sedežem v New Yorku, v Argentini v Buenos Airesu, v Belgiji v Lüttichu, v Angliji v Londonu, na Estonskem v Talinnu, na Poljskem v Varšavi (židovska in rdeči skavtje), v Rumuniji v Resiti, Bukarešti in Temesvaru (Timisoari), na Španskem v Madridu in na Švedskem v Malmöju.

Kakor torej vidimo, je to gibanje precej razširjeno. Zlasti v nekaterih državah imajo socialistični delavski vzgojitelji na otroke oz. mladino že odločen vpliv, ki zelo podpira in lajša delo organizacij, ki prihajajo v sestavu organizacij v modernem delavskem gibanju na vrsto za njimi: to je mladinskih, sportnih in telesnovzgojnih, strokovnih, političnih, kulturnih, ženskih, zadružnih in drugih.

Delavski sport

Mednarodni stiki med člani delavske sportne Internationale se zelo širijo in njih vrednost, v kolikor se tiče ne samo tehničnega uspeha, nego tudi pravega delavskega duha, je neprecenljiva. In če imajo delavske mednarodne nogometne tekme, ki pri meščanih — lahko bi rekli skoro nikdar — ne morejo končati brez večjih ali manjših škandalov in številnih ranjencev, povsem normalen in pravilen potek, je to najboljši dokaz, da je ideja solidarnosti zmožna vzgajati ljudi tudi na sportnem polju. Cilj ni nikdar bil niti ne bo: zmagati za vsako ceno, ali z mednarodnimi tekmami hočejo vzdrževati in navezovati stike s posameznimi narodi in na ta način prispevati tudi v praksi k pobratenju narodov. — V ospredju zanimanja pri mednarodnih stikih delavske sportne Internationale je **evropsko nogometno mojstrstvo**, v katerem sta se vršili o Božiču že prvi dve tekmi, in sicer Nemčija in Poljska v Leipzigu in Belgija—Holandska v Belgiji. — V **hockeyu na ledu** obstojijo pogajanja med Avstrijo in Lotiško o odigranju tekem na Dunaju in Rigi, in morda tudi propagandnega tekmovanja v Češkoslovaški. — V **handballu** (rokometu, hazeni) se bo srečala Nemčija z Avstrijo na Dunaju, s Švico v Zürichu, z Bel-

gijo v Stuttgartu in z Holandsko v Kölnu ob Renu. — V **tenisu** se bo vršil četverboj v Rigi med Dansko, Lotiško, Nemčijo in Avstrijo. — Prav tako se bo l. 1933 vršilo nekaj mednarodnih tekem v **boksu** in v **težki atletiki**, ne všteti medsebojne obiske v lahki atletiki. —on—

Klubske smučarske tekme SK Svobode na Jesenicah so se vršile v nedeljo, dne 8. jan. t. l. Udeležba je bila zelo lepa in se je udeležilo tekme 18 tekmovalcev, dasi je bila tekma razglašena zaradi negotovih snežnih prilik šele nekaj dni pred vršitvijo. Dolgost proge je bila 4 km in je bil start na Poljanah nad Jesenicami, cilj pa na Borovljah. Višinska razlika je bila 120 metrov. Kakovost proge je bila srednja in gorska, in pot je bila strma z vzponom. Na tekmi je zmagal v času 10 min. 35 sek. s. Koren Franc in postal s tem klubski prvak za 1933, drugi je bil Koren Viko (10.54), tretji Reichmann Ivan v 11.34 min. Na cilj je dospelo 15 tekmovalcev, eden je izstopil, dva sta imela pa defekt. Zadnji je potreboval 18.12 min. Uspehi so za vremenske oz. snežne prilike prav lepi in videti je, da naši jeseniški Svobodaši prav lepo izkoriščajo najlepši zimski sport: smučanje. V nedeljo, dne

12. febr. t. l. se vrši medklubska tekma SK »Svobode« na Jesenicah in na to dirko vabimo člane tudi drugih smučarskih klubov, zlasti pa naše »Svobodaše« od drugod. Smuk! Družnost! —on—

Prireditev težkoatletičnega odseka »Svobode« Jesenice

Najmlajši odsek jeseniške »Svobode« je težkoatletični, ki se je rodil v poznem poletju lanskega leta. Rokoborbo goje naši sodrugi, ki so se ob kladivih, žerjavih, batih in strojih v težki železni industriji tako telesno razvili, da jim druge sportne panoge premalo absorbirajo preveliko telesno silo, ki se je nakopičila v njih in da morajo to svojo silo v rokoborbi sproščevati in ji dajati protiutež. 12. sodrugov redno trenira in vadi ter se pripravljala poleg utrjevanja telesnih moči na razne nastope. V novembru oz. decembru t. l. je že bil prvi njihov nastop v Begunjah, kjer je ob srednje dobri udeležbi nastopilo troje jeseniških rokoborcev in lepo manifestiralo za svojo sportno panogo. Prvi večji nastop propagandnega značaja pa se je vršil v soboto, dne 7. in nedeljo, dne 8. t. m., prvič v Del. domu na

Savi, revanža pa je bila v podružnici Del. doma na Javorniku pri Konjičku. Nastopili so vsak večer štirje pari, ki so se borili vsak dve rundi po 10 minut s trominutno pavzo med vsako rundo. Način borbe je bil profesionalen. Prvi večer je pozdravil tekmovalce predsednik podružnice s. Cv. Kristan, nato pa je sodnik s. Drago Ažman predstavil tekmovalce in njih kategorije. Rezultat borbe je bil: a) bantomkategorija Kos—Šavli, neodl.; pri rev. je pa eden izmed teh zaradi poškodbe odstopil, in sta nastopila par Bertoncelj in Kristl, tudi neodl.; b) srednja kategorija: Dobrovnik—Pavlič neodl.; revanža: ista, Pavlič zmaga v 3 min.; c) srednje teška kategorija: Hinčik (gost iz Ljubljane od SK Ilirije) in Svetina, zmaga Hinčik v 16 min.; revanža ista, zmaga zopet Hinčik v 14 min.; č) Zupan—Anderwald neodl.; revanža: normalni čas neodločeno, v podaljšku zmaga Zupan v 21 min. Obisk obeh večerov povprečen. Upamo, da bo naša rokoborba, ki jo bomo morali vedno imeti v določenih mejah prijateljskega tekmoovanja, tudi pripomogla k napredku naših skupnih ciljev. Sodnik s. Ažman dober. —on—

Kronika

SVETOVNI POLITIČNI PREGLED.

(20. dec. 1932—20. jan. 1933.)

V Nemčiji je še vedno v ospredju vprašanje, ali pridejo Hitlerjevi fašisti v vlado ali ne. General Schleicher jih poskuša razbiti. Veleposestniki in težka industrija se trudijo, da se stvori izrazito reakcionarna vlada. V pokrajini Lippe so bile medtem volitve, pri katerih so zopet napredovali narodni socialisti in socialdemokrati, dočim so komunisti nazadovali.

Francija ni hotela plačati svojih dolgov Ameriki, ker se hoče pogajati o novi ureditvi tega vprašanja. Zato je Herriotova vlada padla. Ministrski predsednik nove vlade je izvenstrankar, bivši socialist Paul Boncour. Ta vlada je za spoznanje bolj levičarska od prejšnje. V zunanji politiki hoče doseči sporazum z Italijo.

Belgija je dobila frامasonsko-klerikalno vlado. »Slovenec« je z njo zadovoljen, ker on je proti frامazonom le tedaj, če vladajo brez klerikalcev, kakor n. pr. v Franciji.

Japonska prodira zopet v Kitajsko. Zveza narodov in Rusija mirno gledata to početje, Rusija radi svojih skrbi, zveza narodov pa radi svoje nemoči. Amerika postaja nervozna, ker je njen

imperializem ogrožen z ojačenjem japonskega.

V Avstriji so socialdemokrati spravili v kočljiv položaj fašistom naklonjeno Dollfussovo vlado, ker so razkrili prevažanje orožja iz Italije preko Avstrije na Madjarsko. Razne države so podvzele svoje korake pri avstrijski vladi.

V Grčiji je zopet zavladal Venizelos s svojo meščansko republikansko stranko, ki jo podpira visok državni aparat.

V Bolgariji narašča odpor proti reakciji. Vatikan, ki dela sporazumno z Italijo, je interveniral, ker so kraljevega novorojenca krstili v pravoslavni veri. »Slovenec« seveda simpatizira z Vatikanom.

Eduard Bernstein, vodja revizionističnega krila nemške socialne demokracije, je umrl v starosti 83 let. Z 22-imi leti je stopil v socialdemokratsko stranko. Ko je bila stranka po Bismarckovem »Sozialistengesetzu« prepovedana, je vodil deset let strankin bojevni organ »Sozialdemokrat«, ki je izhajal v Švici in Londonu in ki so ga tajno v velikih množinah uvažali v Nemčijo. Tudi potem, ko je bila stranka zopet dovoljena, se Bernstein ni smel vrniti v Nemčijo, ker mu vlada ni mogla odpustiti, da je tako spretno vodil propagando iz inozemstva celo desetletje. Šele

pod vladu Bülowa 1901. l. se je mogel vrniti v domovino. Medtem je začel priobčevati svoje spise, v katerih je trdil, da se koncentracija kapitala ne vrši v smeri, kakor je razlagal Marx. Zato mora biti tudi politika gibanja pripravljena in usmerjena na dolgotrajno evolucijo. Stranka je uradno zavrnila njegove nauke, v resnici je pa delala po njih; k temu je pripomogel predvsem vpliv strokovnih organizacij.

Ko je izbruhnila svetovna vojna, se je izrekel Bernstein proti njej in proti vojnim kreditom, dočim je klonil marksizmu, ki je veljal za bolj levičarskega od Bernsteina. Po vojni se je zavzemal za združenje razcepljene večinske in neodvisne socialistične stranke. Do l. 1928. je bil državni poslanec.

Angleški delavski raziskovalni zavod

Velika delavska gibanja po raznih državah imajo ustanovljene in organizirane vse mogoče ustanove, s katerimi se njih delovanje lahko izboljša in izpopolni. Ta velika gibanja se smoteno pripravljajo na svoje velike naloge, ki jih v bodočnosti še čakajo, in imajo poleg do podrobnosti urejenih in izpopolnjenih političnih, strokovnih, kulturnih, gospodarskih, ženskih, mladinskih, dečjih in drugih organizacij tudi razne zavode, ki pomagajo pri tem smotrenem delu. Ena takih ustanov so n. pr. delavski raziskovalni zavodi, ki ga je pred dobrim letom dni organizirala na novo n. pr. češkoslovaška socialna demokracija. Podoben zavod imajo že daljšo dobo na Angleškem in ne bo odveč, če si ga po podatkih, ki jih navaja češka delavska kulturna revija »Dělnická Osvěta«, malo natančneje ogledamo.

Britansko delavsko gibanje, ki ga predstavlja delavska stranka (Labour Party), je kot politična organizacija povsem drugače zgrajena, kakor pa vse kontinentalne socialnodemokratske stranke. Hrbtenica tega gibanja so strokovne organizacije (Trade Union), ki so direktne članice politične organizacije, in ki odračunavajo stranki prispevke po številu pridruženih jim članov. Iz blagajniškega poročila, ki je bilo predloženo kongresu Labour Partyje v oktobru 1931 v Scarboroughu, sledi, da je znašal od celotnih dohodkov na prispevkih v letu 1930 v znesku 41.000 funtov šterl. (po tedanji valuti 11,275.000 Din), delež strokovnih organizacij 35.000 f. šterl. (9,625.000 Din). Zaradi tega so šle vse težnje konservativcev za tem, da bi na zakonit način odklopili strokovne organizacije od politične stranke in na ta način pripravili stranko ob večino prispevkov, oz. dohodkov. Na strankinih zborih so strokovne organizacije direktno zastopane po svojih delega-

tih. Na predzadnjem strankinem kongresu l. 1931 je zastopalo 364 delegatov strankine okrajne organizacije, 338 delegatov strokovne organizacije, 10 razne socialistične sestavne dele stranke in 4 delegati zadržno gibanje, oz. zadržno stranko, ki je delavski stranki pridružena.

Angleška delavska stranka ima dva delavska preiskovalna zavoda (Research Departments), ki se specializirata pač po bistvu dela svojih dveh središč. Skupna ustanova obeh sestavnih delov stranke (strokovnih organizacij in politične stranke) je osrednja knjižnica, ki ureja, katalogizira in zbira material (gradivo), ki ji ga nudita obadva raziskovalna zavoda. So to knjige, brošure, časopisi, vladna poročila (domača in tuja), statistike, poročila družb in raznih zasebnih in uradnih trgovskih ustanov, poročila strokovnih organizacij, kolektivne pogodbe, sploh vse gradivo, ki se nanaša na delavsko gibanje. Raziskovalni oddelki pa posveča zlasti veliko pozornost statistiki. Statistika tvori samostojni oddelki in panogo in tako tudi gradivo o družbah kakor tudi seznamu o trgovskih interesih članov parlamenta in zbornice lordov (poslanske in zgornje zbornice).

Na oba raziskovalna oddelka prihaja razen lastnega tiska in lastnih izdaj še do 170 domačih političnih, gospodarskih in strokovnih listov ter časopisov in 90 tujih listov. Gradivo — označeno po raziskovalnih oddelkih — pride nato v osrednjo knjižnico in služi za informacijsko in propagandno delo gibanja in kot izvor za študije. Iz obeh oddelkov izhajajo neprestano redna informacijska poročila na politične ali strokovne organizacije. Publikacijsko delovanje je obširno in znatno. Raziskovalni oddelki političnega gibanja izdaja za organizacijske potrebe razen priložnostnih brošur in letakov še mesečnik (Labour Bulletin) in periodično letno poročilo (Labour Year Book), ki so — razen nekaterih delov — vsi izdelani iz gradiva raziskovalnega oddelka. Za kakšno delo gre, je najbolj razvidno iz gesel letnega poročila: kapital, dobički, družbe, bančništvo, valuta, državno finančno gospodarstvo, samoupravne finance, trgovina in industrija, stanovanja, javno skrbstvo za zdravje, šola in poljedelstvo. Stvari pa, ki se tičejo strokovnih organizacij, kakor mezde, socialno skrbstvo, socialna zaščita, skrb za brezposelnost itd., so izdelane od raziskovalnega oddelka strokovne centrale.

Raziskovalni oddelki organizirajo tudi šole in konference, ki bi jih lahko primerjali z običajnimi političnimi, socialističnimi, komunalnimi in drugimi šolami. V razdobju 1930-31 je izdal raziskovalni oddelki svoj govorniški priročnik v troj-

ni — različno prirejeni — izdaji za člane samoupravnih korporacij v angleških grofijah, okrajih in mestih.

Druge zelo važna panoga delovanja raziskovalnega oddelka je iniciativno delo in strokovno pripravljane gradiva za akcije v parlamentu in v samoupravah, v tisku in na javnih zborovanjih ter shodih. Te naloge izpolnjuje raziskovalni oddeldek s pomočjo posebnih posvetovalnih komisij, ki so ali stalne ali pa se ustanovijo oz. sestavijo po potrebi. V razdobju 1930-31 so delovale tele stalne komisije: poljedelska, kulturna, za zadeve, ki spadajo pod notranje ministrstvo, za javno ljudsko zdravje in komisija za znanost in umetnost. Poleg tega so se uveljavile v tem razdobju: posvetovalna komisija za finančno gospodarstvo in trgovino, za ribarstvo, prometna komisija in komisija, ki je pripravila velik elaborat o obdavčenju nezazidanega zemljišča oz. poljedelsko neizkoriščenega zemljišča. (Zaradi spremembe na vladi je postal ves elaborat — po katerem bi se morala zemlja oceniti — brezpredmeten, kajti ocenjevanje zemlje je bilo postavljeno kot pogoj in temelj za zakon o obdavčenju zemlje.)

Letno poročilo za strankin kongres ugotavlja, da je raziskovalni oddeldek ali sam ali pa s posredovanjem izbranih komisij na leto predelal 28 važnih vprašanj, ki so bila vsa tudi v javnem interesu.

Iz računskega poročila, ki posebej navaja tudi tiskovni obračun (Literature Account), je razvidno, da so samo publikacije, ki smo jih omenili zgoraj, stale v l. 1930 nad 2.500 pf. št. (po tedanji vrednosti 687.500 Din) in to kakor vidimo ni malo, tudi za tako veliko stranko ne.

Poglejmo si še delo v l. 1931 v teh oddelkih. Delo se načelno ni izpremenilo; zavod je še naprej zbiral in predeloval

statistično gradivo iz domačega in tujega gospodarskega življenja, in to gradivo je bilo uporabljeno za volitve oz. volilno propagando pri parlamentarnih volitvah v oktobru 1931, za parlamentarne predloge in debate in za obsežno letno poročilo (Labour Year Book 1932), ki ga angleška Delavska stranka izdaja redno vsako leto. Leta 1931 in v prvi polovici 1932 se je raziskovalni zavod posvetil predvsem trem vprašanjem. Za volitve je pripravil agitacijski material (brošura »Prihranki naroda«, »Socialistični cilj«). Za razorožitvene manifestacije je pripravil gradivo za brošuro »Razorožite!« in za predlog stranke za novelizacijo zakona o brezposelnih podporah, glavno, kar se tiče odstranitve podpornega sistema dobrotelnosti (Means Test), ki ga je uvedla vlada narodne koncentracije po padcu pŕunta šterlingov ter je pripravil brošuro »Kako so kaznovani brezposelni«. Novo zbornico je raziskovalni zavod obdelal personalno po članih in sicer po trgovskih in industrijskih interesih posameznih poslancev, katero gradivo je bilo tudi v celoti objavljeno v mesečniku »Labour Magazine«. Za člane samouprav je bil izdan še drugi priročnik. Pri izvrševalnem odboru stranke (National Executive Committee) so bile sestavljene v letu 1931 štiri komisije (finančna in trgovska, za reorganizacijo industrije, za samoupravo in socialno skrbstvo in pa organizacijska komisija), za katere delujejo pristojni pododdelki raziskovalnega zavoda (imenovani posvetovalni zbori).

Kongresno poročilo navaja tudi osebne finančne izdatke, ki so združeni z vzdrževanjem raziskovalnega zavoda. V letu 1930 je bilo od celotnih izdatkov stranke v višini nad 8.200.000 Din izdanih za osebne izdatke raziskovalnega zavoda nad 340.000 Din, leta 1931 pa so znašali ti osebni izdatki od nad 9.000.000 celotnih izdatkov preko Din 385.000. Cv. K.

Zapiski

V neko čudno brezbarvnost silijo pri nas takozvani kulturni krogi. Neprestano smo n. pr. brali v vsem slovenskem dnevnem časopisju o agilnem delovanju dolenjskega društva »Krke«. Mi seveda nimamo nič proti Dolenjcem, niti proti lepi reki Krki in jim privoščimo, da se zabavajo in plešejo v društvu »Krki«, oziroma v hotelu Miklič. Pa je lepega dne kulturna zveza »Svoboda« dobila od »Krke« vabilo, naj se pridruži »dnevu lepe knjige« pod vodstvom — »Krke«. Kakor smo brali v časopisju, sta to vabilo sprejeli slovenska katoliška »Prosvetna zveza« in napredna »Zveza kulturnih dru-

štev«; ti dve stari zvezi, ki naj bi predstavljali kulturno delo za naš narod na podlagi nekih svetovnih nazorov, bosta sedaj oznanjali »lepo knjigo« pod vodstvom — »Krke«. Menda se jim zdi popolnoma naravno in v redu, da prevzame vodstvo naše knjižne kulture in baje še celó akcije za ljubljansko univerzo, narodno galerijo itd. neko društvo, ki nima in ne more imeti nobenega stališča, ker zbira skupaj le Dolenjce; ker so pa tudi Dolenjci različnih mnenj in struj, ne sme biti v »Krki« nobene struje, ker potem ni več društva »Krke«, ampak ostane samo še reka Krka. Reka Krka pa se-

veda ne daje slave in časti nikomur. Če sta že mogočna »Prosvetna zveza« in »Zveza kulturnih društev« za to, da prevzamejo vodstvo kulture društva, ki zbirajo razne ožje rojake na podlagi najenostavnejšega programa: Brez programa! — naj bi počakali vsaj toliko, da se zberejo poleg »Krke« še »Soča«, ki že obstoji, in »Babji zob«, ki ga snujejo Gorenjci (Gorenjci iz trne nočejo imenovati svojega društva po kaki vodi, temveč jim je simbol divja pečina Babji zob nad Bledom), nadalje »Pekel«, ki bo družil Notranjce, »Hmelj«, čigar pravila so že vložili Stajerci v Celju, in še neko štajersko društvo, za čigar ime se v Mariboru doslej še niso sporazumeli, pa se še bodo. To bi bilo pravično, ker bi bile zastopane različne pokrajine in lepote naše ožje domovine. Razvila bi se tudi zdrava konkurenca, splošne zveze iz »Uniona« in »Zvezde« bi pa skrbele za to, da bi se iz medsebojnega tekmovanja posameznih okrožij rešile najboljšje knjige za ves slovenski narod in da bi se tista slovenska Nobelova nagrada, o kateri se je tudi govorilo v hotelu Miklič, pravično razdeljevala tako, da bi je bil vsako leto deležen človek iz drugega okrožja. Da ne bo kdo rekel, da smo sploh proti »dnevu lepe knjige«, povemo še to, da smo še za več — za »leto lepe knjige«. Taka akcija bi najbrže še lepše uspela, ker v enem letu se da skoro več narediti kakor v enem dnevu, in drugič bi prekosili Nemce, ki so že imeli svoj »dan lepe knjige« — pa seveda ne pod vodstvom kakega društva »Schwarzbach«.

Sicer pa, kaj bi toliko razpravljali o programu? Brez programa ob priliki »dneva lepe knjige«, ko pa vidimo, da je še celo tako stara revija, kakor je

»Ljubljanski Zvon« izobesila mavrično zastavo in se predala vsem vetrovom, da bo zvonil zvon po mili volji vseh sap in vetrov, ki piha po naši domovini. Pri »Zvonu« je nastala kriza: odstopil je urednik Fran Albrecht in izdal s svojimi tovariši brošuro »Kriza Lj. Zvona«. Založnica je pa iskala in našla nove urednike v osebah B. Borka, Toneta Seliškarja in Gspana. Založnica — knjigarna »Tiskovne Zadruga« je predstavila javnosti to troperesno uredništvo tako, da mora po njenem mnenju ugajati vsem med seboj skreganim članom slovenskega rodu. Pravi namreč, da uredništvo »tvorijo trije politično različno opredeljeni uredniki«. Vsakdo od teh treh bo torej že ugajal svoji skupini. Ni pa povedala konkretno, kako je opredeljen vsak posamezni urednik. In mi premišljajmo, kdo od teh treh zastopa politični katolicizem. Ko je gospodar spregovoril svojo besedo, so se v »Jutru« in v posebnem vabilu oglasili tudi uredniki sa-

mi, ki so vsi podpisali skupen poziv in dokazali s tem, da kljub svoji različni orientaciji lahko napišejo nekaj skupnega na podlagi modernega programa: Brez programa! Temu primerna je seveda vsebina poziva. Najprej poudarjajo: »V sedanjem položaju je nujno potrebna obramba vseh pozitivnih kulturnih postojank.« Mislimo, da tudi v drugačnem položaju ni vredno braniti negativnih postojank. Tej njihovi duhoviti obrambi torej mi ne bomo nasprotovali. Dalje pa pravijo, da ne zastopajo niti desne niti leve fronte. To je pa malo čudno: če hočete nekaj braniti, morate biti v neki fronti, če ne se boste streljali sami med seboj, kakor se je večkrat avstrijska vojska, ko v megli ni videla, kje je sovražnik in kje zaveznik — in pri tem lahko pridete ob svoje pozitivne postojanke. No, pa na literarnem bojnem polju je menda vse drugače, ker pravijo, da je »v tem času potrebna koncentracija vseh pozitivno usmerjenih kulturnih delavcev na najširši osnovi« in da je »velika« naloga »Ljubli. Zvona«, »da združuje, ne pa ločuje smeri, generacije in skupine«. To je res tako velika naloga, da je uredništvo ne bo zmoglo. Kajti združevati popolnoma si nasprotujoče interese in iz njih izvirajoče nazore, je prav tako nemogoče kakor združiti ogenj in vodo. Ej, ti slovenski liberalizem, ki si imel doslej svojega glasnika v »Zvonu«, kakor si bil vedno mizeren, tako pa še nikdar. Prej si se še nekaj otepal na razne strani, sedaj nam pa kar pobegneš z barikad in zapustiš troperesno deteljico, češ: saj me ni več, tu imate tri parlamentarce, ki so tako širokogrudni, da bodo vsem prav in po godu storili. Uredniki bodo morda ugovarjali, češ, da pravijo v svojem pozivu, da zastopajo »svobodomnost kot najpriljubnejšo obliko nemotenega izživljanja vseh kulturi prospešnih sil«. Ampak, dragi različno opredeljeni uredniki, »svobodomnost« pač nič ne pomeni. »Krka« ima svoj izvor v Krki, ampak »svobodomnost«, dragi, pod tem si človek pač ne more nič drugega predstavljati, kakor da si »svobodomnen« takrat, ko o kaki zadevi nimaš nobenega stališča in si seveda potem rešen vsega nadaljnega razpravljanja, tako da potem lahko »nemoteno« (to je najvažnejše za solidnega meščana!) »izživljaš kulturi prospešne sile«. (Pri tem-le izrazu vidimo, kako postaja naš jezik vsak dan bolj bogat.)

Da bi jim vsakdo priznal njihovo pozitivno univerzalnost, objektivnost in hkrati moderno usmerjenost, so se proti koncu svojega poziva spomnili tudi takozvane socialnosti. Pri tem izražajo vso praznoto »svobodomnosti«. Pravijo: »Če še povemo, da nam bo pri idejnem vodstvu revije, ki ne more in ne sme pre-

zreti usodnih socialnih problemov naše-
ga časa in silnega vzgona po lepšem in
pravičnejšem redu, kazala pot tudi ideja
socialne pravičnosti, nismo s tem dali
»Ljubljanskemu Zvonu« nikakega stran-
karsko opredeljenega pravca«. Kaka ve-
likodušnost! Poleg drugega bodo upošte-
vali tudi »idejo socialne pravičnosti«.
Samo katera »ideja soc. pravičnosti« jim
bo merodajna, tega ne povedo. Pa bi bilo
potrebno, ker »idej socialne pravičnosti«
je na svetu toliko, kolikor je nasprotu-
jočih si materialnih interesov. Ford ima
svojo »idejo soc. pravičnosti«, TPD svo-
jo, hrastniški steklar tudi svojo, eh, teh
idej socialnih pravičnosti ni konca ne
kraja. Kljub temu, da se tako skromno
izjavljajo tudi za to idejo, so mislili,
da je potrebno, da pripomnijo, da radi
tega ne bodo dali svojemu »Zvonu« »ni-
kakega strankarsko opredeljenega prav-
ca«. Iz tega se vidi, s kakšno korajžo
bodo vihteli »duha meč«, ko bo šlo za to
čudno »idejo socialne pravičnosti«. Kaj bi
se še ukvarjali z Vami, želimo vam sreč-
no pot po brezmejni svobodoumnosti. Po
teh dveh brezbarvnih pojavih je stopila
pred nas

poosebljena samozavest

v osebi gledališkega režiserja Cirila De-
beveca. Neki Proteus si je drznil v »Slov.
Narodu«, ki je naklonjen vsem različnim
glasovom, napisati svoje misli o držav-
nem gledališču v Ljubljani. Tu nas ne
zanima, koliko je imel Proteus prav in
koliko ne; in četudi bi nas zanimalo, ne
bi smeli o tem razpravljati, kajti režiser
Debevec je Proteusu odgovoril nekaj, kar
bi gotovo moralo veljati za vse. Pravi
namreč, da bi se moral ta Proteus pod-
pisati s svojim pravim imenom, ki ga je
dobil pri krstu in s primkom svoje rod-
bine. Kajti važno ni to, kaj napišeš,
temveč odločilno je to, kdo napiše. Če ni
pravega podpisa, polemiziraš z dotičnim
neznancem, kot da imaš opravka z ne-
doraslim sčenetom, potem ti pa lahko ne-
znanec odgovori, da se on piše n. pr.
Johann Wolfgang Goethe! Pa imaš vruga.
Osramotil si se, ker si polemiziral z
Goethejem; če bi prej to vedel, gotovo
bi vsaj molčal, če že ne bi sam opozoril
javnosti na dotičnega avtorja, da bi si
pridobil tisto literarno zaslugo: jaz ta in
ta sem odkril Goethe-ja; če ne bi bilo
mene, preljubi narod, bi bil ti danes brez
Goethe-ja. Zatorej, ljudje, ki pišete, vsaj
podpisujte se s svojim polnim imenom!
Pa Debevcu menda ne gre toliko za ta
pravkar navedeni razlog, temveč za ne-
kaj povsem drugega. Pravi, da je treba
dognati, če je nekdo sploh upravičen pi-
sati o gledališču. Tako, tu je poudarek.
Delo treba razdeliti: eni naj plačujejo
gledališče, drugi naj režirajo, tretji naj

po režiserjevi komandi igrajo — radi pi-
sanja o igranju in režiranju bo pa treba
uvesti posebne legitimacije, ki jih bo brž-
kone izdajal g. Ciril Debevec. Juristi, pri-
pravite tozadevni zakon, da bo samovo-
lja vladala vsaj po paragrafi in ne kar
samovoljno! Nam se kljub temu ne zdi
ta predlog o podpisovanju tako potreben
in umesten, čeprav se je že v zgodovini
pokazalo to podpisovanje popolnoma po-
zitivno. Brali smo n. pr. podpisane hude
kritike na naslov ljubljanskega gledališča,
potem so pa podpisniki postali vidni čla-
ni tistega gledališča in za nje je bilo vse
v redu, dokler se ni pojavil nov tak glas,
proti komur so morali seveda z vso
ostrostjo nastopiti, kajti Darwinov boj za
obstanek velja tudi za človeške živali.

Bistveno novega nam ti pojavi niso
povedali. Z novim, važnim odkritjem se
je odlikovala le katoliška revija »Bese-
da«, ki je v svoji novoletni številki raz-
odela, da je postal

*rimski papež pristaš materialističnega
svetovnega nazora.* V tisti številki piše
namreč Brilej v razpravi o krščanstvu in
marksizmu:

... »Reči sem hotel s tem, da ni nič
novega, ako danes posamezni predstavi-
niki Cerkve in posamezni teologi obsojajo
marksizem kot absolutno zmoto. Da ni nič
novega, ako danes dotični ljudje ne ma-
rajo ničesar slišati o marksizmu in ...
vzklikajo: *Kaj imata skupnega krščanstvo
in marksizem, krščanstvo in brezbožni
socializem in z velikanskim megalonom
trobiijo v svet na materialističnem svetov-
nem nazoru bazirano krilatico: Socializem
in krščanstvo sta si kot ogenj in voda.*«
No, in baš najvišji poglavar katoliške cer-
kve — rimski papež »trobi v svet to na
materialističnem svetovnem nazoru bazi-
rano krilatico«. Če se je papež res po-
vzdignil do tega znanstvenega nazora,
lahko pričakujemo novih odličnih sode-
lavcev iz daljnega Vatikana. Vendar se
ne smemo prerano veseliti, ker še ni go-
tovo to, ali je Brilej po papeškem po-
oblastilu napisal citirano izjavo. X.

Listnica uredništva in uprave

Ob 50 letnici smrti Karla Marxa
bomo posvetili posebno številko
njegovemu delu, nauku in življenju.
Najbrže bo to 4. ali 5. številka ali
pa obe skupaj. Prispevke za to
številko je treba poslati najkasneje
do 10. marca. Uredništvo

Kdor po prejemu 2. štev. še ne
bo plačal naročnine, mu bomo
ustavili časopis. Uprava

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

LJUBLJANA, PREŠERNOVA ULICA ŠTEV. 3

je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji

Ima vlog nad 430,000.000 Din.

Za vse vloge jamči ljubljanska mestna občina z vsem svojim premoženjem in z davčno močjo.

Za male trgovce in obrtnike obstoji pri hranilnici kreditno društvo, za pupilarne naložbe pa sodni depozitni oddelek.

Za varčevanje mladine izdaja domače hranilnike, za pošiljanje denarja po pošti pa svoje položnice.

Telefon št. 2016 in 2616.

Poštni čekovni račun št. 10533.

Uradne ure za stranke so od 8. do 12. in pol.

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon števil. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Knjige, revije,

TISKOVINE VSEH VRST

tiska in veže v priznano
lepi in prvovrstni izdelavi

LJUDSKA TISKARNA

MARIBOR, SODNA ULICA 20

Eno in večbarvni tisk